

sten.

EN TIDNING FRÅN SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND

NUMMER 04 DECEMBER 2014

***”Det är inte
tillräckligt med
rock ’n’ roll i
arkitekturen.”***

ÅRETS STENPRISVINNARE **STAFFAN STRINDBERG** VILL
HA MER STÄMMNINGSBYGGEN I DEN ”FRUSNA MUSIKEN”

AKER BRYGGE **SOLBERGA** VILLA PALMGREN **DJURGÅRDENS BESÖKSCENTRUM**

NATURSTEN vs GLAS **WALLENBERGSALEN** CERTIFIERADE BESIKTNINGSMÄN

VÅR VISION: ATT GÖRA SVERIGE HÅLLBART VACKERT ÖVER TID

Naturstenskompaniet är Sveriges ledande leverantör av naturstensprodukter. Tack vare egen brytning och tillverkning som kompletteras med importerad sten är vi en komplett leverantör av anläggnings- och byggnadssten.

Våra specialister hjälper gärna till med rådgivning om prisvärda, vackra och långsiktiga utföranden. Används natursten på rätt sätt kan vi nå vår vision: Att göra Sverige hållbart vackert över tid.

Besök naturstenskompaniet.se för fler inspirerande miljöbilder, produkt- och materialinformation.

NATURSTENS
KOMPANIET

www.naturstenskompaniet.se | info@naturstenskompaniet.se | 044-738 00

INNEHÅLL

NUMMER 4 DECEMBER 2014

BESIKTNINGSMANNENS REVANSCH 10

Vill du vara säker på att stenarbetet är rätt utfört och enligt reglerna?
Ring Göran Andersson – certifierad besiktningsman som tillhör Föreningen Besiktningsmän för utemiljö, BEUM.

SOLBERGA 12

Fritidshuset Solberga är en nationalromantisk idyll
på Öland där trä möter öppen berggrund.

AKER BRYGGE 16

Norges största besöksmål har öppnats upp och
hämtat inspiration från antikens publika torg.

STENPRISET TILL STRINDBERG ARKITEKTER 20

Strindberg Arkitekter tilldelas arkitekturpriset
Stenpriset 2014 för renoveringen och tillbyggnaden
av krematoriet vid Norra kyrkogården i Kalmar.

STAFFAN STRINDBERG I STOR VINNARINTERVJU 22

Från Villa Näckros till krematorium – Staffan Strindberg är arkitekten som
åstadkommer stämningar i både arkitekturen och musiken.

VILLA PALMGREN 28

Det började med en tomt som krävde ett stenhus. Ägaren Maths
Palmgren sökte – och fann arkitekten John Pawson.

WALLENBERGSALEN – IVA 32

Wallenbergsalen i Ingenjörsvetenskapsakademiens (IVA) konferens
center på Grev Turegatan i Stockholm är en av landets mest exklusiva
konferenslokaler.

STENFASAD BRÄCKER GLASDITO 36

I en ny livscykelanalys jämförs fasader i glas med fasader i natursten.
Den visar att natursten ger drygt 40 procent lägre kostnader över 50 år.

DJURGÅRDENS BESÖKSCENTRUM 38

Djurgårdens Besökscentrum ska vara ett koncentrat
av allt vad stadsdelen har att erbjuda.

PÅ OMSLAGET

Stenprisvinnaren Staffan Strindberg

FOTO: ANNA RUT FRIDHOLM

I VARJE NUMMER

Ledare 04
Kort & gott 06
Stenbrottet 08
Krönikan 42
Fråga Kurt & Kai 46
Marknaden 47
Medlemsregister 50

20

28

10

FOTO: JÖRGEN JOHANSSON

Ett värdigt avsked tog priset

Det är inte ofta man har en prisutdelning i ett krematorium, men det var just vad som skedde fredagen den 14 november i år. Efter hårt och intensivt arbete av juryn fick Strindberg Arkitekter ta emot Stenpriset 2014 för sitt arbete med renoveringen och tillbyggnaden av krematoriet vid Norra kyrkogården i Kalmar.

Avskedsrummet, som normalt är tyst och rogivande, var nu platsen där jag fick överlämna priset till en glad Staffan Strindberg. Närvarande var även flera av dem som har varit engagerade i projektet, bland andra Mysinge Stenhuggeri. Som sagt, jag tror att det dröjer innan jag får dela ut ett pris i ett krematorium igen... Läs mer om prisutdelningen på sidan 20 och ta del av Staffan Strindbergs tankar på sidan 22.

Själva stenprisstatyetten är formgiven av Bertil Vallien och tillverkad av Emmaboda Granit. Den har fått namnet *On Top*, och det är just vad Natursten är – on top!

POSITIVT FRÅGVISA MÄNNISKOR älskar jag! Antalet frågor om natursten som kommer in till oss via mejlen (info@sten.se) och via vår hemsidas frågesida (www.sten.se/faq) ökar stadigt. Det är allt från enkla frågor om hur man håller rent på sin köksbänk i natursten, till förfrågningar om vart man ska vända sig gällande avancerade byggtekniska frågor.

Det ökande antalet frågor är bra! Det betyder att fler och fler ser fördelarna med vårt material. På sidan 46 hittar du några exempel på inkomna frågor.

Sist men inte minst önskar jag dig som läsare en trevlig stund med detta nummer av Sten – innehållande allt från personliga reflektioner till presentationer av bra projekt!

KAI MARKLIN
ORDFÖRANDE SVERIGES STENINDUSTRIFÖRBUND
kai@sten.se

sten.

Nr 4 december 2014 • Årgång 76
Drottninggatan 83,
S-111 60 Stockholm
www.sten.se
ISSN 0346-1866

Ansvarig utgivare

Kai Marklin
kai@sten.se

Utgivare

(Även prenumerationsärenden)
Sveriges Stenindustriförbund
Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad
info@sten.se • www.sten.se
Telefon: +46-(0)44 20 97 80
Fax: +46-(0)44 20 96 75

Redaktionsnämnd

Mats-Ola Ericsson, Göran Falk, Jan
Gunnarsson & Mikael Stjernborg.

Produktion

Nordiska Tidningsbolaget.
Redaktör Peter Willebrand
peter.willebrand@tidningsbolaget.se
Formgivare Karin Niklasson.
Adress: Drottninggatan 83,
S-111 60 Stockholm.

Annonsbokning

Kai Marklin
Tel: +46-(0)70 953 64 20
annons@sten.se

Annonspanproduktion

Sten rekommenderar
BergArtistic Produktion AB
Robert Strange, robert@bergart.se

Tryckeri

Puna Musta, Finland

TIDLÖS STEN. ÅR EFTER ÅR.

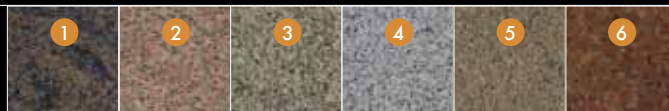
År efter år efter år efter år efter år efter år efter år
efter år efter år efter år efter år efter år efter år efter år efter år
år efter år efter år efter år efter år efter år efter år.

(Och några miljoner år till.)

SKARSTAD RÖD BOHUS kryssharnad

Tagna från våra egna stenbrott där de har "åldrats" i nästan en miljard år, representerar varje produkt från Hallindens Granit också resultatet av vårt kvalitetstänk och service. Våra stensorter är välkända både för sina funktionella och estetiska egenskaper och kommer att lyfta alla projekt, såväl kommersiella som privata. www.hallindensgranit.se

HALLINDENS GRANIT AB
Stenbrottet Skarstad 501, 454 92 Brastad
Tel +46(0)523.411 55
info@hallindensgranit.se

Hallindens
GRANIT
sweden

1. SVENSTORP Hallandia 2. BRASTAD Röd Bohus 3. TOSSENE Grå Bohus 4. SILVER Grå Bohus 5. SKARSTAD Röd Bohus 6. TRANÅS Original

kort & gott.

Tipsa oss! Känner du till ett intressant stenprojekt? Hör gärna av dig till Stens redaktör Peter Willebrand.
peter.willebrand@tidningsbolaget.se

FOTO: PETER WILLEBRAND

STEN I STAN:

Ein Stein in vier Teile gespalten*

▼ Den som tar trappan som förbinder korsningen Saltmätargatan och Rådmansgatan med Holländargatan i centrala Stockholm passerar monumnet *Ein Stein in vier Teile gespalten* av den tyske skulptören Ulrich Rückriem. Han har även gjort *Svart svensk granit*, en diabasskulptur utanför Moderna museet på Skeppsholmen, som också den är i fyra delar.

*En sten delad i fyra delar

FOTO: PETER WILLEBRAND

Botaniskt berg

▼ Ett antal stenblock i Botaniska trädgården Uppsala utgör sedan ett par år ett fjällparti i trädgården. De är ett exempel på så kallade pedagogiska planteringar.

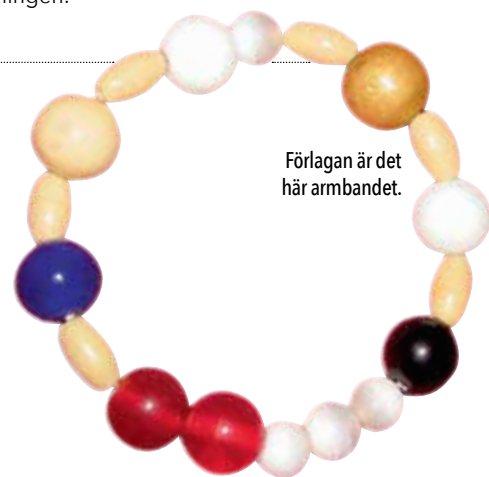
Tre stora stenblock i upplandsgranit, det största på 16 kubikmeter, utgör "berget".

Stenpartiet kommer totalt att bestå av 290 ton stenblock som placeras så att de efterliknar naturligt eroderade klippor. Det ska se ut som om berget hela tiden har funnits på platsen. Mats Lindegren, tidigare delaktig i uppförandet av klippträdgården i Göteborgs botaniska trädgård, har gestaltat den nya anläggningen.

FRÄLSARKRANS I STORFORMAT

▼ År 2015 är det 20 år sedan biskopen Martin Lönnebo skapade Frälsarkransen, ett armband där tio pärlor symboliserar olika sidor av den kristna tron. Kransen, som blivit mycket populär, är tänkt att vara ett verktyg för meditation. Till 20-årsjubileet ska en stor krans placeras i Linköpings domkyrka, stiftet där Martin Lönnebo själv var biskop. Glaskonstnärer och stenhugare har anlitats till projektet och invigningen är planerad till påsken.

– Det blir totalt 18 försänkta kuber i golvet som ska symbolisera kransen, säger Mats-Ola Ericsson, vd för Borghamns Stenförädling, som utför stenarbetet.

Förlagan är det här armbandet.

BRANSCHEN VÄXTE 5 PROCENT GLOBALT

▼ Årets upplaga av branschmässan Marmomacc i Verona i september lockade 1 500 utställare från 58 länder. Under mässan presenterades även en sammanställning av naturstensbranschen ur ett globalt perspektiv. År 2013 omsatte branschen 22 miljarder dollar och 265 miljoner ton bröts och bearbetades. Det är en ökning med 5 procent jämfört med året innan. Kina, Indien, Turkiet och Italien är de fyra största exportörerna med 61 procent av den totala marknaden.

Mellan 1990 och 2013 har den internationella produktionen av natursten ökat med 180 procent, från 46 till 130 miljoner ton.

FOTO: ESS

ESS-pussel i diabas

▼ Till invigningen av bygget av nya forskningsanläggningen European Spallation Source (ESS) i Lund tillverkade Granitfabriken och stenhuggeriet Mr Sten ett pussel i polerad diabas från Brännhult med ESS logga. Den symboliserar grundstenen på projektet. Under ceremonin fick representanter från 17 närvarande länder lägga var sin pusselbit. ESS är en stor accelerator – en neutronkälla – som ska användas av forskare inom en rad vetenskaper, som materialvetenskap, strukturmateriell, kemi, biologi och geofysik.

FOTO: ANNA RUTFRIDHOLM

16

PROCENT

▼ SGU:s årliga sammanställning över svensk gruvindustri, Bergverksstatistik 2013, visar att mängden levererad natursten i Sverige ökade från 1,7 miljoner ton för 2012 till 1,97 miljoner ton för 2013. Det motsvarar en ökning med nära 16 procent.

SITTER SÄKERT!

▼ För det svenska modemarket Acnes räkning har VE Sten tagit fram ett hundratal pallar i sten. Pallarna är konstruerade för att vara mer än snygga – de tål verkligen att sitta på.

Den stora utmaningen var att dölja allt annat än själva stenen. Inga andra material, gängbultar eller liknande fick synas för ögat.

Pallarna återfinns nu i Acnebutiker runt om i hela världen, bland annat i Hongkong, Melbourne, New York, Paris, Tokyo och Stockholm. De är gjorda i olika typer av marmor, samt i en blå granit.

FOTO: VE STEN

Tre av Acnes marmorpallar, två i Macchia Vecchia och en i Verde Alpi (mitten).

Offerdal

I nordvästra Jämtland bryts den populära svenska Offerdalsskiffern som exporteras till hela världen och som får allt fler användningsområden.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **PER GÖRAN PETERSSON**

Skiffer fick sitt genombrott som byggnadsmaterial under modernismen på 1900-talet. Men den började brytas i Sverige redan i slutet av 1700-talet för att användas som takmaterial. När den industriella bryningen tog fart på 1800-talet blev Grythyttan i Västmanland och ett antal orter i Dalsland centrum för den svenska skifferbrytningen fram till mitten av 1900-talet.

Offerdalsskiffern är ett relativt sent tillskott bland svenska skiffersorter. Brytningen runt byarna Rönnöfors och Finnsäter i Offerdals socken i nordvästra Jämtland startade först efter andra

världskriget, när det då nybildade företaget Offerdalsskiffer började producera byggnadssten.

Bolaget omvandlades till Skifferbolaget i slutet av 60-talet och verksamheten expanderade kraftigt. När hela stenindustrin tog fart under 80-talet drogs även skifferverksamheten i Jämtland med. Antalet anställda steg från cirka 20 på 60-talet till runt 100 personer och Offerdal blev en av de viktigaste lokala näringarna.

I dag heter bolaget Minera Skiffer och är ett helägt dotterbolag till norska Minera Skifer AS, som även driver skifferbrotten i Oppdal och Otta i Norge.

Närliggande designhotellet Copperhill Mountain Lodge i Åre är det största enskilda svenska arkitektprojektet med Offerdalsskiffer. Runt 2 500 ton har levererats till bygget.

Offerdalsskiffern är en kvartsitskiffer, sammansatt av kvarts, fältspat och glimmer. De parallella och vågiga skikten ger Offerdalsskiffern både böjhållfasthet och klovtytans speciella karaktär. Glimmerkornen bryter ljuset i vinklar och ger stenen sin typiska lyster.

Skiffern kan som bergart vara metamorf, omvandlad under tryck och höga temperaturer, eller sedimentär. Meta-

Offerdal.

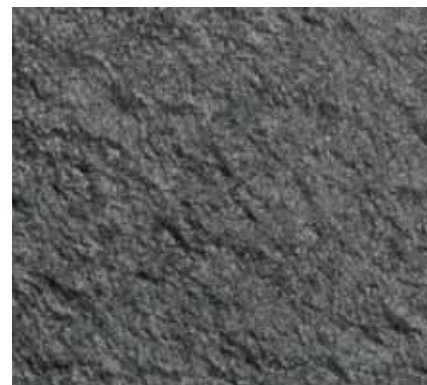
FAKTA

Detta är Offerdalsskiffer.

Blyertsgrå fältspatsmetasandsten från Jämtland. Det är en sedimentär, omvandlad, och tektoniskt deformerad bergart. För 650 miljoner år sedan avsattes det sedimentära ursprungsmaterialet till Offerdalsskollan i en kontinental sänka. När den Kaledoniska bergskedjan bildades så förflyttades, deformerades och omvandlades sedimenten. Offerdalsskiffern har en lätt vågformad yta naturligt, men även efter klyvning. Den används som ytmaterial på fasader, golv och i trappor, samt till gravvårdar.

Vanliga ytbearbetningar. Naturlig klovytta samt slipad.

Offerdalsskiffer, klovytta.

morfosgraden anges i tre steg: shale, slate och schiste. De två första är lerskiffer medan schiste motsvarar kvartsskiffer. Låg vattenabsorption i kombination med mineralsammansättningen gör den även frostbeständig.

Per Göran Pettersson, är verksamhetschef för svenska Minera Skiffer.

Vilka är de stora beställarna av skiffer i dag?

– I Sverige har vi ett tiotal större återförsäljare. Enskilt största kunden är Stone i Belgien, som i sin tur levererar våra produkter till hela världen utanför Skandinavien. Dessutom ser

vi en mycket positiv utveckling på den norska marknaden där försäljningen av Offerdalsskiffern ökar rejält i år.

När kommer skiffern mest till sin rätt?

– Tack vare sin fantastiska slitstyrka, frostbeständighet och hållfasthet fungerar den lika bra utvändigt som invändigt. Takskiffer är ett fantastiskt material, som fungerar lika väl som fasadbeklädnad. Som golvbeläggning fungerar skiffern bra både utomhus och inomhus, med sin höga slitstyrka.
– Det unika med skiffern är just den naturliga klovytan som kommer fram

när vi klyver skiffern. Ytan som naturen skapat behöver inte någon ytterligare bearbetning. När solen lyser på klovytan, så den glimrar som tusentals diamanter, då kommer skiffern till sin rätt.

Nya trender för skiffer?

– När det gäller trädgårdssten ser vi en ökad efterfrågan på större format med oregelbundna kanter. Kalibrerade tjocklekar är också något som efterfrågas allt mer. Den mest påtagliga trenden är annars efterfrågan på mursten som stigit rejält, till såväl mindre handmurade murar som stora murar som muras med maskiner. ■

FAKTA BEUM

Föreningen Besiktningsmän för utemiljö (BEUM) bildades 2009. Syftet är att äga och utveckla kravspecifikationen *Certifieringsregler besiktningsmän för utemiljö* i samarbete med certifieringsorganet SP Sitac. Branschorganisationer och intresseföreningar med god kompetens inom utemiljöområdet kan bli medlemmar.

Besiktnings- MANNEN

Är du säker på att du verkligen har fått den sten du har beställt och att markarbetena är rätt utförda?

– Ofta har beställaren inte tillräckliga kunskaper för att kunna bedöma om man fått ett likvärdigt material, säger Göran Andersson, en av ett fåtal besiktningsmän för utomhusmiljö i Sverige.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **JÖRGEN JOHANSSON**

I slutet av 90-talet försvann den utbildning vid SLU som försåg branschen med så kallade gröna besiktningsmän.

– Det skedde i samband med omorganisationen av SLU.

Under nästan tio år skedde ingen nyrekrytering och en brist uppstod en bit in på 2000-talet, säger besiktningsmannen Göran Andersson vid Trädgårdsanläggarna i Sverige, STAF.

Han är en av initiativtagarna till den nya certifieringen för besiktningsmän för utomhusmiljö som drevs igenom för sex år sedan i samarbete med certifieringsorganet SP Sitac. Samtidigt bildades Föreningen besiktningsmän för utemiljö, BEUM.

I dagsläget har ett dussin nya besiktningsmän certifierats.

– Vi siktade högre när vi startade. Runt 70 personer har gått våra kurser, men färre än förväntat går hela vägen och tar examen.

Certifieringen kräver godkänt i tre ämnen: entreprenadbesiktning, växt och mark samt natursten och markbetong.

– I examen ingår också en genomförd besiktning. För den som arbetar hos en beställare eller entreprenör är tillgång till besiktningsprojekt sällan ett problem. Däremot kan det vara svårt för konsulter. Då får vi ofta gå in med lite extra stöd.

JURIDIKEN LIGGER I KURSEN för entreprenadbesiktning.

– Den kan vara knivig. Samtidigt är den kursen viktigast om parterna inte kommer överens. Då gäller det att kunna precisera vem som bär ansvaret när arbetet inte är rätt utfört. Annars kan det sluta med väldigt stora kostnader. En leverantör som till exempel anser att de fackmannamässiga kraven inte går att uppfylla ska dokumentera det, det är inget som man kan hävda i efterhand. Ändå är det vanligt att man missar sådant.

Bristande kompetens och erfarenhet är den överlägset vanligaste orsaken till problem, understryker Göran Andersson.

– Man köper till exempel in material som man uppfattar likvärdigt, men som är av sämre kvalitet eller har icke önskvärda egenskaper. Ofta har beställaren inte tillräckliga kunskaper för att kunna bedöma om man har fått ett likvärdigt material, man kanske nöjer sig med att pressa priset en aning. Och om ingen ställer frågan, kanske man heller inte bryr sig om att berätta ...

Medvetet felaktiga eller vilseledande uppgifter är dock ovanliga.

– Det finns ett aktuellt fall med fusk på fakturan, det första som jag har stött på. Leverantören har uppgett att man levererat en viss granit, som man omöjligen haft tillgång till. Det har också konstaterats vid besiktningen. Ändå står den aktuella graniten på fakturan. Hur det gått till har man inte lyckats svara på.

Men hur parterna väljer att lösa "problemet" är inget som besiktningsmannen lägger sig i.

– Nej, vi konstaterar bara om arbetet är utfört enligt överenskommelsen.

En affärsmässig kompensation kan sluta med stora belopp. Göran Andersson tar ett exempel där beställningen var en kvadermur*, som blev en vanlig stenmur när jobbet var klart.

– I flera led hade man missat att läsa hela sista meningen. Där stod tydligt att det skulle vara en kvadermur. Jag åkte själv ut till platsen och läste högt för entreprenören som blev vit i ansiktet när beställaren förklarade för honom att det bara var att börja om. Det kostade entreprenören över 100 000 kronor.

ETT SÄTT ATT KOMMA TILL RÄTTA med allt för stora problem kan enligt Göran Andersson vara att släppa in besiktningsmannen tidigare, som ett slags rådgivare.

– Den som jobbar med designen har av naturliga skäl kanske inte alltid den djupaste materialkunskapen. Jag har varit med om att designern föreslagit trappsteg i ett mått som krävde tre steg för att klara höjdskillnaden. Genom att i stället använda standard-måttet 15 x 30 kunde trappan byggas i två steg, 50 000 kronor billigare. En mycket nöjd beställare konstaterade samma sak.

Brister i beräkningar av höjdskillnader är ett vanligt problem besiktningsmän ställs inför. Snålt tilltagna beräkningar gör att fallen blir för små. Då bildas vattenpölar som inte rinner undan.

– Det är tyvärr även vanligt bland landskapsingenjörer, man ser mer till designen än vad som är praktiskt möjligt.

Bilden av att brister är vanligare hos små beställare, som inte har samma juridiska uppbackning som till exempel en stor kommun, stämmer inte, enligt Göran Andersson.

– Nej, det här är en generell problematik. Små och stora beställare gör sig skyldiga till samma misstag. ■

*en kvadermur är utförd med genomgående horisontella skift, antingen som kallmur eller bruksmur.

På naturens villkor

"Här var jag minsann först på plats!"

Utbyggnaden av fritidshuset Solberga på Öland har skett på ursprungshusets och den omgivande naturens villkor. Trä möter öppen berggrund i ett nära samspel.

TEXT **JOHAN LUNDE/SAR/MSA** FOTO **NILS ELGQVIST**

ETT STENKAST FRÅN Borgholm, i en sluttning upp mot landborgskanten, ligger ett Fågelfors-typhus från 1927. Omgivet av lummig grönska och med kalkstensflis delvis blottad i dagen, kan man från det lite nationalromantiska faluröda huset skymta Kalmar sund. Det är en idyll, som när vårgrönskan gör sin entré nästan kan liknas vid en öländsk regnskog.

För fyra år sedan fick vi en förfrågan om att titta på lite förändringar.

Beställaren är en familj djupt förankrad i småländsk träverksamhet. Deras engagemang, nyfikenhet och glädje, har varit en stor inspiration under hela

processen. Redan tidigt stod det klart att projektet skulle formas av kärleken till trä och platsens – Öland – naturliga prägel av kalksten.

Familjens tydliga önskan om att vara hänsynsfull till de naturliga förutsättningarna och måna om proportioner, utblickar och material, gav oss möjlighet att vara både detaljerade och lekfulla. En gemensam strävan var att skapa varierade trädgårdsrum, från den intima ”franska trädgårdsmiljön” till effektiva och flexibla ytor. Beställarens behov av såväl generösa och funktionella gemensamma platser, som privata lungor, är

ibland stort. En sommardag kan närmare trettio personer med familjemedlemmar och vänner finnas på plats samtidigt.

Fyra år senare omges det nu renoverade ursprungshuset av fyra nya byggnader: två bostadshus, ett växthus samt en stor pool med poolhus. Men som beställaren betonat under hela processen: huset ska kunna säga ”att här var jag minsann först på plats!”

VI ARBETADE MED målsättningen att husen och trädgårdselementen på ett okonstlat och intimt sätt skulle möta de naturliga förutsättningarna; berg,

Uteduschen tar stöd mot en stor kalkstensflisa. Poolkant av topphyvlad kalksten.

Gångarna består av normalhyvlade kalkstensflisor.

topografi och träd. Många idéer diskuterades och löstes på plats i samråd med entreprenörer som till fullo förstod att möta upp beställarens ambitioner.

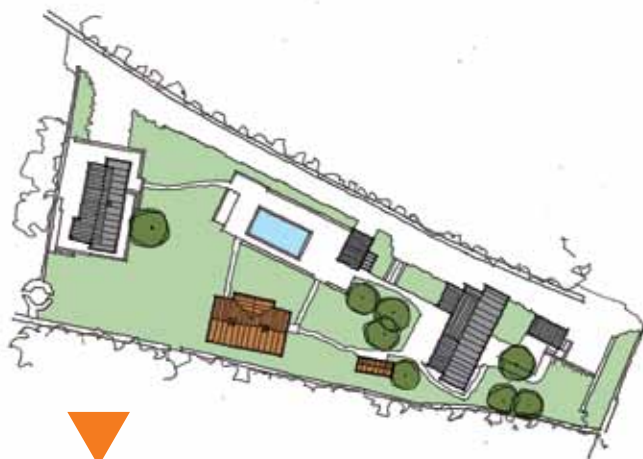
Kalksten användes självklart i flera olika bearbetningar och sammanhang. På tomten fanns från början kalksten synligt i både murar och kalkstenshållar som sköt ut från slänten. Än mer kom att friläggas och nyttjas under byggtiden.

De nya bostadshusen placerades tvärs sluttningen och i slänterna mellan byggnaderna kombinerades naturliga flisor och hållar med anlagd sten i planteringskanter, körytor och murar.

GRÖNA FINGRAR HAR förvandlat slänterna till "Borgholms hängande trädgårdar", vilket gör att hela området smälter in i den ursprungliga karaktären. Gångar är lagda med normalhyvlade flisor som vindlar fritt mellan hus, gräs och murar.

Muren som reser sig vid den ena parkeringsplatsen är den blottade berggrunden, kompletterad med kalkstensblock. Vissa murar har utförts putsade och krönts med kalksten.

Poolkanten är av topphyvlad kalksten. Den är mjukt rundad och vänlig för badande barn och utomhusduschen stödjer sig mot en rest kalkstensflisa. Poolhus och entréer är försedda med slipad kalksten. ■

Projekt: Solberga, Borgholms kommun.

Ny- och ombyggnad av fritidshus.

Byggherre: Ronney Jarl.

Arkitekt: Atrio arkitekter, Kalmar, genom Johan Lunde.

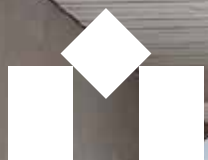
Landskapsarkitekt: Outside Landskapsarkitekter, Kalmar, genom Peter Bergholm.

Entreprenör bygg: KV Bygg, Kalmar.

Entreprenör mark: Svensk Entreprenad, Torsås.

Stenleverantör utomhus: Mysinge Stenhuggeri.

Stenleverantör inomhus: Mysinge Stenhuggeri och Sjöströms Stenförädling.

MYSINGE
STENHUGGERI

OBJEKT: Krematoriet i Kalmar.
Golvplattor: Ölandskalksten
grå Alböke med grovhyvrad
och tandhuggen yta.

FOTO JOACHIM GRUSELL

TRADITION FRÅN ÖLAND

Mysinge Stenhuggeri AB är ett familjeföretag i tredje generationen.
Vi har brutit och förädlat den öländska kalkstenen sedan 1930-talet och
levererar Ölandskalksten till stora och små projekt, både inne och ute.
Du hittar mer information om bearbetningar och produkter på hemsidan
Mysingesten.se

Aker Brygge är Norges största besöksmål och en nationell angelägenhet. Arbetet med den nya torgytan har öppnat upp hela stadsdelen och skapat större möjligheter till social interaktion. Inspiration har bland annat hämtats från antikens mönster. TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **TOMASZ MAJEWSKI**

En gåva till

Aker Brygge är en av Oslos och Norges mest välkända platser. Det tidigare varvsområdet har sedan mitten av 80-talet omvandlats till bostäder, shoppingstråk och restauranger. Med 12 miljoner årliga besökare är Aker Brygge Norges största besöksmål.

Men ett högt besöksstryck sätter också spår och formulerar nya krav. För några år sedan beslöt fastighetsägaren Norwegian Property att inleda en omfattande upprustning av köpcentrum, kontor och utemiljö. Syftet har bland annat varit att

ge nya och förbättrade kundupplevelser genom att förlägga samtliga butikerna till marknivå och göra dem mer tillgängliga och inbjudande för besökaren.

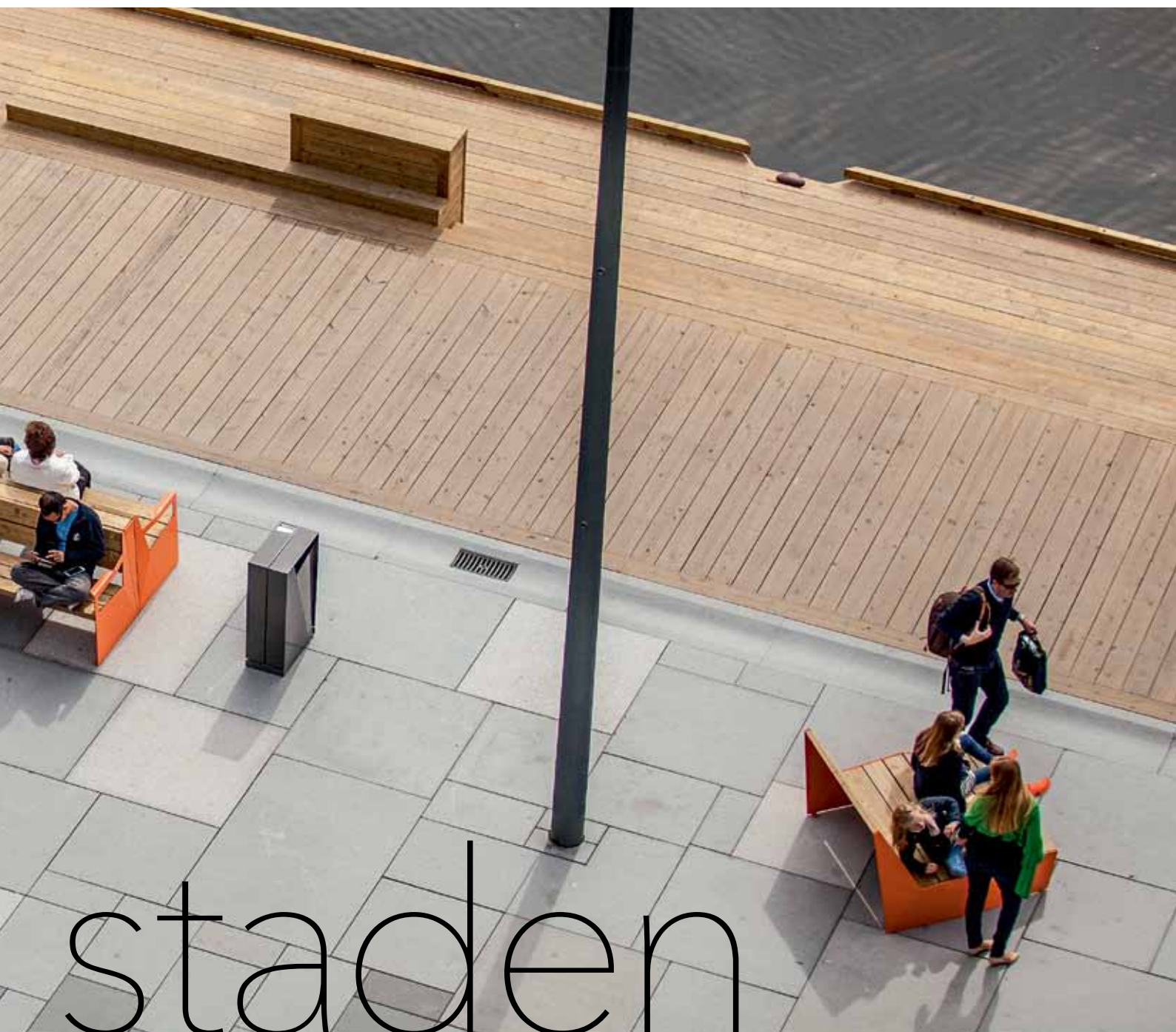
I MAJ INVIGDES den första etappen av upprustningen som planeras stå helt färdig under 2015. Link Landskap fick uppdraget att förändra utomhusmiljön.

– Projektet har en för oss särskild historisk betydelse. År 1985 vann vi även den första upphandlingen för Aker Brygge. Det uppdraget ledde fram till

grundandet av 13.3 Landskapsarkitekter, som i dag är Link Landskap, säger Ashley Conn, landskapsarkitekt hos Link Landskap.

Att Link Landskap fått chansen att revitalisera stadsdelen innebär att man känner ett extra stort ansvar.

– Aker Brygge är en plats som finns i många hjärtan och som är känd långt utanför Norges gränser. Vi sätter en stor prestige i att se till att den förblir en gåva till staden, med en utomhusmiljö som både engagerar och fungerar väl.

staden

DEN STÖRSTA UTMANINGEN har varit att förenkla gatuprofilen.

– Vi har rensat, flyttat och skapat avstånd för att åstadkomma olika promenadstråk i en bred gångzon som löper parallellt med kajkanten i stället för fasaden. Det ger fler möjligheter till stopp längs Stranden och utrymme för spontana promenader. Resultatet är en mer dynamisk upplevelse av Stranden, säger Ashley Conn.

Utomhusmiljön har en avgörande betydelse för upplevelsen av hela Aker

Aker Brygge by night.
Gatubelysningen
hjälpes till att lyfta fram
sten- och träytorna.

”Beläggningen är lagd i moduler, där det ingår plattor i granit av olika storlek, färg och bearbetning. Sammansättningen är medvetet skapad för att ge en känsla av oregelbundenhet.”

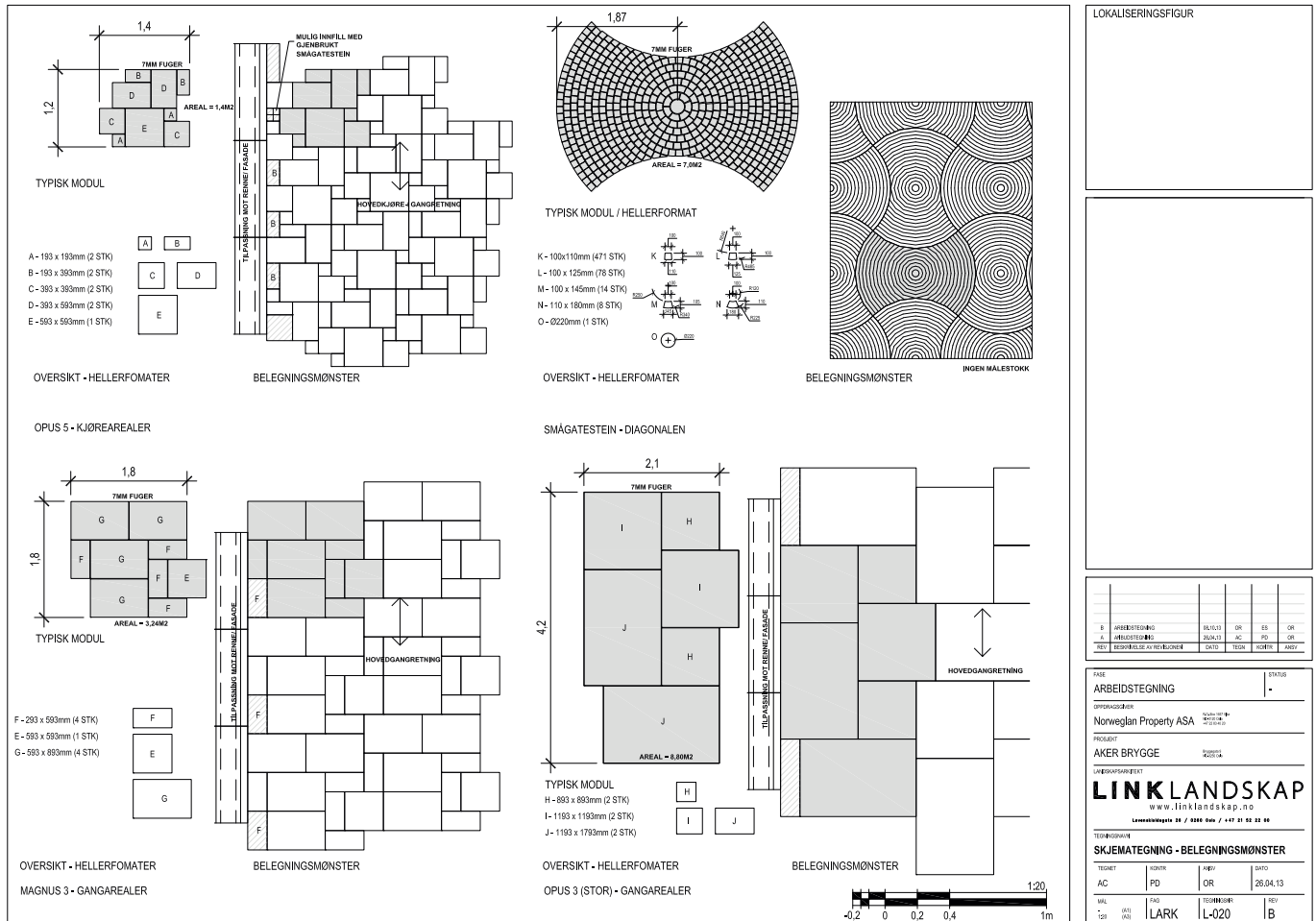
Brygge som stadsdel, betonar han. Vid upprustningen har det lagts stor vikt vid att skapa miljöer som ger större möjligheter till social interaktion än vad som tidigare var fallet.

– Mer än tidigare kan man också bara slå sig ner och njuta av fjordlandskapet, utan att behöva besöka en restaurang eller bar. Den förändringen gynnar hela stadslivet och lockar nu ännu flera att besöka platsen.

Vad utmärker markarbetena och hur har de använts för att nå era syften?

– Vi har ägnat torgytan och markbeläggningen stor uppmärksamhet i projektet. Konceptet ska både skapa ett lugn och driva ett intresse. Ett rogivande och jämnt golv ger inte bara en större möjlighet att uppmärksamma fasaderna, det ger även en större flexibilitet och möjlighet till justeringar.

– Vi har arbetat med tre beläggningsmönster, två för gånggator och ett för trafik. Mönstren bygger på exempel från antika romerska beläggningar, men har utvecklats för att möta dagens produktionskrav. Beläggningen är lagd i moduler, där det ingår plattor i granit av olika storlek, kulör och bearbetning. Sammansättningen är medvetet skapad för att ge en känsla av oregelbundenhet. ■

◀ Ritningens mønster tar virkelig form.

▲ Schematiske ritninger over flere ulike stenbelægningsmønstre som har anvendt ved Aker Brygge.

Prosjekt: Aker Brygge, Oslo.
Landskapsarkitekter: Ashley R. Conn, Eivind Saxhaug, Paul Patrick Donnelly, Ivar F. Nielsen, Ole Rydningen og Jens Lampe Rongstad, Link Landskapsarkitekter.
Byggherre: Norwegian Property (NPPO)

STENPRISET 2014

Avsked som berör

Strindberg Arkitekter tilldelas Stenpriset 2014 för renoveringen och tillbyggnaden av krematoriet vid Norra kyrkogården i Kalmar.

– Man har fångat kalkstenens själ och gjort renoveringen till ett smakfullt exempel på användning av svensk natursten med stark karaktär, säger Kai Marklin, ordförande i Sveriges Stenindustriförbund.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **ANNA RUT FRIDHOLM**

STENPRISET DELAS UT av Sveriges Stenindustriförbund till ett projekt i Sverige där natursten använts på ett estetiskt, hållbart och nyskapande sätt. Ombyggnaden av krematoriet i Kalmar började med ett skärmtak 2006 och slutade åtta år senare med en ombyggnad för 40 miljoner kronor, där den lokala kalkstenen fått en framträdande roll.

– Det är också ett pris till regionens hantverkskunnande, säger Staffan Strindberg vid Strindberg Arkitekter, som tillsammans med kollegan Nick Flygt får priset.

Kalmar kyrkliga samfällighet är beställaren. Per-Ola Hallberg, chef för fastighets- och begravningsverksamheten, förklarar komplexiteten i uppdraget:

– I dag kremeras 80 procent av alla avlidna, det påverkar också synen på den traditionella begravningsritualen. Tidigare avslutades den vid graven eller i kyrkan, men med fler trosuppfattningar och nya traditioner följer också nya önskemål och krav på krematoriet som plats för ett sista avsked, säger han.

SEDAN 2013 ÄR begravningsavgiften skild från kyrkoavgiften och alla som är folkbokförda i Sverige betalar begravningsavgift, som ska finansiera alla typer av konfessioner. Svenska kyrkans församlingar är huvudmän för verksamheten, utom i Stockholm och Tranås där kommunen har uppdraget.

– Vid invigningen hade vi öppet hus

och 200 personer kom på besök. Det är tydligt att formerna för hur vi tar avsked berör många och är något som man vill veta mer om, säger Per-Ola Hallberg.

Han är själv väldigt nöjd med ombyggnaden.

– Det är en mjuk och varmt ombonad miljö som möter besökaren och skapar en känsla av att vara tillsammans. Samtidigt finns en kontinuitet, med kopplingar till historien.

HENRIK MARTINSSON ÄR en av delägarna i familjeföretaget Mysinge Stenhuggeri, som levererat stenen. Han ser priset som ett erkännande för ett väl utfört arbete och högt hantverkskunnande.

– Det här är ett relativt litet projekt,

MOTIVERING

”Den varsamma renoveringen och tillbyggnaden av krematoriet vid Norra kyrkogården i Kalmar präglas av harmoni på flera plan – mellan den nya och den ursprungliga byggnaden, mellan ute- och inommiljöerna, mellan olika material och mellan olika bearbetningar av den natursten som använts. Arkitekterna använder kalkstensens många uttrycks- och funktionsmöjligheter och har lyckats fånga stenens själ. De visar även stor omsorg om avskedets olika uttryck i ett mångkulturellt samhälle. Projektet har genomgående höga estetiska kvaliteter.”

FOTO: KAI MARKLIN

Glada vinnare [från vänster] Joakim Nilsson, Ölands Stenmontage, Henrik Martinsson, Mysinge Stenhuggeri, Anders Åkesson, Kalmar pastorat, Agnes Kristiansson, Gröna Rummet Landskapsarkitekter samt Staffan Strindberg och Nick Flygt, Strindberg Arkitekter.

därför är det extra roligt att man tagit fasta på helheten och detaljerna. Det är till exempel inte så ofta man får chansen att jobba med tandhuggna ytor som på ”mattan” i avskedsrummet, säger han.

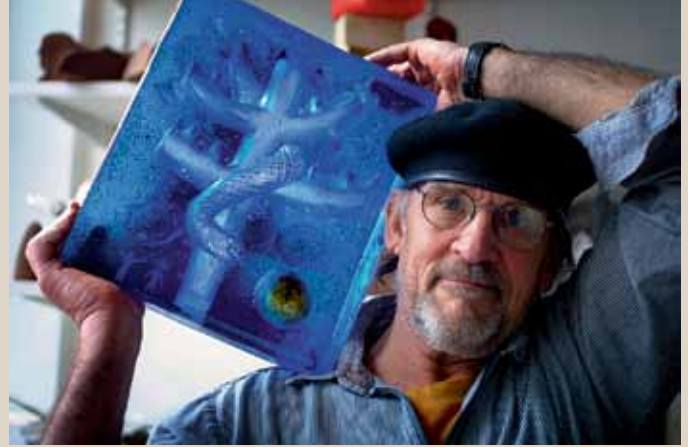
Det är också ett arbete som påminner om naturstensens tidslöshet, betonar Henrik Martinsson.

– Den åldras både mekaniskt och estetiskt på ett sätt som andra material inte är i närheten av. Därför är det bra för hela branschen att Stenpriset lyfter fram den hållbarhet som blir allt viktigare. ■

LÄS MER

STOR INTERVJU MED VINNAREN
STAFFAN STRINDBERG PÅ S 22–27.

FOTO: HANS RUNESSON

BERTIL VALLIEN

Stenpriset On Tops skapare

FÖR BERTIL VALLIEN är glas och sten två varianter av samma material.

– Därför fungerar de också väldigt bra tillsammans, säger den legendariske glaskonstnären och skulptören som har formgivit Stenpriset *On Top*.

Han promenerar ofta på stenbrott och letar efter intressanta ”skrotbitar” som han plockar med till Emmaboda Granit för bearbetning.

– Vi jobbar otroligt mycket med sten på glasbruket, både vid montering och när vi skapar kombinationer. Det går att åstadkomma härliga kontraster, särskilt när man jobbar med lite ruffare ytor i kombination med glas. Och när vi får beställningar på stora serier ger stenen ofta en auktoritet till glaset, säger han.

Trots materialens förmåga till kontraster ser han även stora likheter mellan dem.

– Man tar bokstavligen något från naturen, jordens ursprung, som man förädlar. Glas har ju egentligen samma beståndsdelar som sten, glas är sand som man bearbetar, säger han.

DIABASEN ÄR FAVORITSTENEN, med sin svärta och möjligheter till olika bearbetningar.

– Den är otroligt vacker och du kan åstadkomma så många nyanser med den. Men jag har även arbetat en del med marmor.

Bertil Vallien understryker även glasrikets och stenrikets samlade historiska betydelse för den bygd som han själv verkat i sedan början av 60-talet. Det är ett arv som han både förvaltar och känner stor respekt inför.

– De har varit oerhört viktiga näringar i flera hundra år, och det finns ett enormt samlat hantverkarskunnande här. Jag har själv aldrig huggit i sten och är oerhört imponerad av den som har förmågan att ”lyssna på stenen” och sedan vet precis hur den ska klyvas för att få de bästa bitarna till gatstenen.

Men han har själv aldrig känt sig dragen till att jobba konstnärligt med bara sten.

– Nej, jag har ju haft ett tydligt kommersiellt uppdrag inom glasindustrin som har tagit all min tid. Mitt jobb är att vara den yrkesverksamma konstnären och

formgivaren, som i sin tur haft tur att jobba med många andra duktiga formgivare och hanverkare. Mina egna verktyg har för det mesta varit pennan och papperet.

Hur tänkte du när du utformade Stenpriset On Top?

– Jag har använt trappan som ett slags metafor för utveckling. Trappstegen står som en kontrast till kubens råhet, den råhet som trappstegen leder vidare från. Och när man har kommit högst upp i sin utvecklingstrappa väntar ett guldorn i form av en mässingsknopp. Man har helt enkelt nått hela vägen.

TEXT PETER WILLEBRAND

Hur kan man få natursten att uttrycka omsorg och kärlek? Sten kan vara vänligt. Vi har alla kramat en stenbumling, skuttat på mjuka klippor, hållit en trygg sten i handen. Men hur kan man överföra den känslan till arkitektur, där stenen har ritats, huggits, sågats, hyvlats och monterats? Arkitekten Staffan Strindberg vet hur man gör. Årets vinnare av Stenpriset är uppvuxen i stenens närhet och kan dess uttryck. Han får priset för sitt varsamma arbete med arkitektur och natursten vid Kalmars krematorium.

– Det började med en förfrågan om ett skärmtak och slutade med ett projekt för 40 miljoner, säger Staffan.

Han har arbetat med krematoriet i åtta år. Ett långsamt, men allt mer intensivt projekt som höjdes till en nivå där Kalmar nu har fått en av landets finaste byggnader för avsked.

Staffan Strindberg kom att arbeta med krematoriet via en större servicebyggnad han ritade för Norra kyrkogården i staden. I samma veva ombads han att titta på det befintliga krematoriets skärmtak, och därifrån utvecklades projektet.

– Kyrkan har varit en fantastisk beställare. Vi har haft tid på oss, jobbat tillsammans och alla, från beställare till präster och krematorietekniker, har haft synpunkter.

Vi hittar byggnaderna infattade i Kalmars skogskyrkogård, en pelarsal av tallar. Tre generationer av krematorier. Det första ritades av J Fred Olson, Kalmars stadsarkitekt under mer än trettio år.

– Det ser ut som 20-talmen är 30-tal. Den gode J Fred låg lite efter hela tiden, småler Staffan, som själv gick i en skola ritad av Olson.

Det nya krematoriet är en tillbyggnad till befintliga Heliga korsets kapell och krematorium som stod färdigt 1963, ritad av Rudolf Holmgren. Funktionerna är tydligt redovisade. De publika delarna har kalkstensfasad och lackade ekpartier, medan korets modernistiska skiva är klädd med marmorplattor.

– Fasaderna berättar om vad som ska ske i lokalerna. Rudolf hade varit i USA och det finns något amerikanskt i byggnaden.

Saffans nytillkomna byggnader har anpassats till 60-talets formspråk, men är laddade med samtida formelement. Här har vi finessen i bygget: en lyhörd och högkvalitativ anpassning till både historia och framtid, och framförallt till besökaren.

– Här ska alla få plats, oavsett vem man är eller i vilken religion man hör hemma.

Det nya krematoriet ger möjligheter till olika dramaturgi i ceremonierna. Tanken är att vi själva ska kunna bestämma så mycket som möjligt.

– Vissa är rädda och vill inte ens gå in i ett krematorium, andra vill ta avsked vid kremationshuset.

Krematoriet ska kunna bemöta alla olika önskemål.

– Att lämna någon kan vara olika tydligt. En kistsänkning är ett oerhört konkret avsked, medan begravning i minneslunder ska vara mer abstrakt.

Efter ombyggnaden är det stiliga ugnsrummet också en plats för avsked.

– Det har orsakat ett visst huvudbry bland präster, som inte

har riktlinjer för dessa nya former av avsked. Men det brukar ordna sig. Ceremonier utvecklas hela tiden.

Kremationsugnen är en bjässe, som hämtad från en sci-fi-film. I stället för att gömmas undan har den fått en central placering i ett avlångt rum med väggar av eleganta träribbor och kalkstensgolv i vackert takljus från en lanternin.

– Jag ville ha ugnen i corteenstål som med sin rost skulle illustrera förgänglighet, men tillverkaren klarade inte det. Vi löste det genom att motivlacksa plåten i brunt.

Fem sex kremeringar utförs om dagen. Tillvägagångssättet är rationellt, men värdigt. Luckan öppnas i 20 sekunder medan kistan förs in. Temperaturen är då lägre, 750 grader, och kistan antänds inte på den korta tiden. Så stängs luckan, temperaturen höjs och förbränningen börjar. Efter ungefär en och en halv timme rakas askan ut, mals, silas och sorteras.

Krematoriet byggdes på 60-talet. Under 90-talet förnyades det, men redan två årtionden senare behövde det åter uppdateras. Framförallt behövdes ett helt nytt tänkande kring tekniken och verksamheten, som möttes i markplan på ett besvärligt sätt.

Staffan föreslog det självklara, att lägga den tekniska anläggningen under mark. Fläktsystem, rökgasrenare, förråd och garage flyttades ner i en ny källare och byggnaderna kunde istället ta hand om människorna. Maskinrummet har jättelika fläktar och rökgasrenare för tungmetaller och sot. Luftintaget har genom sin stora dimension sänkt ljudnivån på anläggningen. Inget fabriksmässigt fläktbrus ska störa.

Till sist när vi krematoriets vackraste rum, avskedsrummet där de sörjande samlas för att möta kistan. Här har natursten orkestrerats med finkänslig hand. För att hålla nere intrycken har bara ett fåtal andra material, trä och koppar, använts.

Vi nalkas rummet i sekvenser från skogen omkring och rör oss gradvis inåt. Först en liten utegård med grovhyvlat kalkstensgolv och en vattenspegel med botten av normalhyvlat sten. Gården är omgärdad av murar lagda av återbrukad kalksten. En soffa med front i lågerhuggen kalksten leder inåt och fortsätter genom entrérummet. Ovanpå sitsar av bästa Tärnsjöläder. Soffan är ritad av arkitekt Nick Flygt, Staffans kompanjon.

Avskedsrummet domineras av ett lågt placerat, brett fönster mot tallskogen.

– Markytan ligger nära för att markera sambandet mellan kistan och jorden.

Golvets hyvlade kalksten är levererad av Mysinge Stenhuggeri på södra Öland. Stenen är bruten i Alböke på norra delen av ön. Ljusa strimor drar i golvet här och där, spår av något som hände för länge sedan, skuggor av uråldrigt liv långt före oss.

– Just sådana tankar ska man kunna få härinne, säger Staffan.

Det är ett rum för behärskning och stillhet, men med tankar snurrande och sökande i rummet.

”Är man nyfiken på material måste man arbeta med dem, ta i dem, då händer det saker. /.../ Står man på bygget någon dag får man chansen att lära sig av dem som kan, det är oerhört viktigt.”

– Här måste blickarna fly från situationen och det finns tre saker som tar hand om dem: tallarna utanför, Kicken Erikssons textila bild på väggen och så mattan, säger Staffan.

Mattan är ett lågmålt mästestycke i kryssstandad kalksten, utfört av stenhuggare Stellan Martinsson på Mysinge.

– Den här nivån av kvalitet glöms bort. Jag brukar gå och titta på äldre hus och se hur det gjordes förr, säger Staffan.

Tankarna går till den mönsterlagda stenmatta som arkitekten Gunnar Asplund 1940 lät placera vid de närmaste sörjandes bänk i Heliga Korsets kapell på Skogskyrkogården i Stockholm, också en omsorgsfull detalj för att stödja i en svår stund.

I en annan del av krematoriet, i ett nyinrett mottagningsrum som tidigare var förråd för kolfilter, har Staffan placerat en stenskiva i kryssteknik som han har huggit själv.

– Är man nyfiken på material måste man arbeta med dem, ta i dem, då händer det saker. Det här är rena amatörjobbet om man jämför, men det är roligt att arbeta nära hantverkarna. Står man på bygget någon dag får man chansen att lära sig av dem som kan, det är oerhört viktigt.

Staffan Strindberg är tredje generationen arkitekt i sin familj. Farfar Sven Strindberg blev 1916 förste intendent på Liljevalchs konsthall i Stockholm. Pappan Åke Strindberg var länsarkitekt i

Kalmar, ritade skolor till kommunerna omkring, länsstyrelsens hus och kyrkor. Staffans mamma arbetade på hans kontor.

– Jag har hört att hon ritade stadsplaner åt Uno Åhrén en gång.

Pappan dog när Staffan var sju och mamman kom därför att påverka honom mest.

– Hon skickade en slags introduktionsbiljett till arkitektyrket under hela vår uppväxt. Vi tittade på arkitektur. Hon åkte med mig och min bror Henrik till Louisiana och operan i Malmö.

Staffans dotter Tova läser nu till arkitekt i Chicago.

Vi åker till stan på arkitekturvisning, bland hus och föregångare. Staffan pekar och berättar.

– Här är Lars-Erik Lallerstedts posthus från 1940-talet.

Vi tar en sväng på Kvarnholmen, utfylld och befäst på 1600-talet, ”granit och kalksten överallt”, stiliga portaler och bastanta murar berättar om Kalmars utsatta läge vid havet.

– Det här måste ni se, det är Ragnar Östberg, säger Staffan och stannar vid Stagneliusskolan, byggd 1933.

– Se hur han har ändrat på perspektivet genom att vinkla ut flyglarna, det blir ett helt annat rum kring husen.

Lite senare stannar vi vid en fin kontorsbyggnad från 50-talet,

2.

"Jag är uppväxt med kalksten. Den var närvarande överallt. Vi mötte den på utflykterna till Öland, den fanns i skolan, i huset där jag växte upp och där jag bor nu."

3 FAVORITER

STAFFAN STRINDBERG VÄLJER BLAND EGNA PROJEKT.

1. Villa Näckros, Kalmar, 2001-03. Ett nära och fritt samarbete mellan praktik och teori där vi alla bidrog till utvecklingen av ett flytande hus. Varm stomme under vattnet, limma i stället för att spika, strax över 10 000kwh/år och 74 kvm fönster för att uppleva ett boende så nära naturen man kan komma. Ett projekt med mycket nyfikenhet och glädje.

2. Villa Studentsångaren, Kalmar, 2010. En av de sista centrala strandtomterna, vatten i öster, park i norr. Ung, formintresserad familj med siktet inställt på att lite längre fram flytta till Kalmar. Det blev två kroppar. En lite varmare för arbete och sömn och en transparent box för umgänge som öppnar sig mot sundet och sträcker ut sig över uterum och pool.

3. Panncentral för fjärrvärme, Smedby, 2010. Hade gjort en tidigare, satt samman delar för återanvändning innanför ett staket som blev ett hus. Flätverksstängsel som en fattigsvensk variant av perforering, men nu fick jag börja från början. Två pannor och en lågsilo för pellets för att ge värme när stadens värmekraftverk servas. Lite el går åt till brännare och pumpar, den alstras på taket. Tekniken ute och inne gav formen. Och så flätverket, denna gång än mera textilt, knäppt på plats.

FOTO: JOACHIM GRUSELL

FOTO: JOACHIM GRUSELL

FOTO: ÅKE E:SON LINDMAN

ritad av länsarkitekten Arne Delborn. På fasadens kalksten hittar vi förebilden till mönstret på krematoriets kalkstensmatta.

– Allt finns, det är bara att återanvända.

Till sist sätter vi oss på det anrika, skönt insuttna Holmgrens kondis där Staffan och hans kompisar satt som unga under tidigt sjuttital.

– Varje lördag träffades man i Domushörnet, snackade lite, gick till skivaffären Radio & TV-huset, där Linda stod och sålde plattor. Sen gick vi till Holmgrens och drack kaffe.

Musiken var den stora kraften i Staffan Strindbergs unga liv.

– Jag hörde Led Zeppelin på Radio Luxemburg och var nog den förste i stan att lyssna på deras första platta.

Kalmar var en aktiv musikstad och en centralort i den svenska musikrörelsen. Staffan och kamraterna lärde sig spela tillsammans på Musikforum och startade bandet Ragnarök 1972. Staffan pluggade till inredningsarkitekt i Köpenhamn, men hoppade av efter en termin för att satsa på musiken. Snart åkte Ragnarök på sin första Norrlandsturné.

– Vi gjorde 250 spelningar det året. Vi var den svenska musikrörelsens gossen Ruda, vi varken drack eller knarkade.

Efter ett par år i bandet och parallellt arbete som gymnasieingenjör, tog Staffan upp den arkitektoniska tråden på allvar och började läsa på KTH i Stockholm.

– Jag lämnade Kalmar som proggmusiker, helt aningslös om arkitektur, men det var rätt val. De första två och ett halvt åren var ren eufori, det var som att hitta hem, allt blev självklart.

Han lämnade inte musiken, den smälte ihop med arkitekturen.

– Jag minns att jag körde Nina Hagens första skiva oavbrutet i flera dygn medan jag var helt inne i ett skolarbete. Musiken skickade mig rakt in i projektet.

Han jobbar fortfarande gärna till musik. Efter skolan och en studieresa i USA, "jag ville se alla hus jag sett i arkitekturböckerna", fick Staffan arbete på Lennart Bergström Arkitektkontor i Stockholm.

– Första jobbet var fullständigt förödande. Jag skulle rita 14 000 kvadratmeter undertak på Tempo/Åhléns kontor i Kista. Men jag lärde mig allt om det som finns ovanför innetaken och i dag är jag evigt tacksam för det.

Kontoret som fostrade honom under nio år var stort med kommersiella projekt, men man hade stormöten och synpunkter på vilka jobb man skulle ta in.

– Alla visste vad alla tjänade, allt var helt öppet.

Vid den här tiden träffade Staffan sin fru Inger, även hon arkitekt. De bildade familj och började så småningom längta till en mindre stad.

– På 1980-talet fanns det hur mycket arbete som helst överallt i landet. Det var en enda glädjerusning mot himlen. Vi fick jobb i Kalmar. Två år senare var allt slut i lågkonjunkturen och vi blev arbetslösa.

Staffan och Inger startade eget, började med små tillbyggningar, ritade om Stickan Anderssons gamla kontor i Lärkstaden i Stockholm för Polisförbundet. Så vann de en tävling om Ottenby naturrum och kontoret var etablerat. Flytten innebar också Staffan Strindbergs återkomst till det småländska stenriket.

– Jag är uppväxt med kalksten. Den var närvarande överallt. Vi mötte den på utflykterna till Öland, den fanns i skolan, i huset där jag växte upp och där jag bor nu.

Staffan prisar kalkstenen.

– Den har en levande yta med en mjuk, taktil och vänlig karaktär. Den blir aldrig för fin, men är alltid intressant.

I Kalmarregionen har han efter tjugo års verksamhet satt tydliga spår med bostadshus, värmeverksbyggnader, sommarhus i sten på Öland och en glasad, elegant sopsorteringsanläggning.

– Sådana saker ska vara synliga, de ska finnas och fungera där folk i stan rör sig. Det är en av Sveriges vackraste och kanske dyraste miljöstationer.

År 2003 blev Staffan Strindberg uppmärksammas både i Sverige och utomlands för Villa Näckros, en flytande villa som ligger förankrad vid Kalmars växande sjöstad med Ölandsbron i fonden. Året efter nominerades han till Rödfärgspriset för en villa i Drag, norr om Kalmar.

Ar 2003 återuppstod Ragnarök med de ursprungliga medlemmarna. Bandet spelar sporadiskt på konserter och festivaler. Internet sprider gruppens musik, det finns nya progffans över hela världen. För några år sedan bjöds gruppen in till Japan.

– Det kom folk resande från hela landet till Tokyo för att se oss. Det är en liten, men entusiastisk skara.

Nu fortsätter Staffans arkitektonisk-musikaliska mission.

– Det är inte tillräckligt med rock'n roll i arkitekturen. Att spela musik är det enda tillståndet då jag är helt fri. Man är borta från precis allt annat, det är fantastiskt.

Det är nog då det föds nya idéer till arkitektur, som sedan gammalt kallas just frusen musik.

– Både arkitektur och musik handlar om att bygga stämningar. När Ragnarök samlas nästa gång i Kalmar ska jag ta bandet till avskedsrummet och killarna ska få lyssna på det. Jag vill prova hur de som musiker läser rummet. ■

Maths Palmgren hade en tomt som krävde ett stenhus.
I sökandet efter rätt arkitekt hittade han John Pawson.
Villa Palmgren har tagit minimalismen till Drevviken.

TEXT **PETTER EKLUND** FOTO **ÅKE E:SON LINDMAN**

En grafisk *viskning*

De brittiska arkitekterna tog initiativet till stenmuren.

Allt man går på i huset är kalksten, även på utegården.

Minimalism trivs fint i småbrutna landskap. Villa Palmgren, ritad av den legendariske engelske arkitekten John Pawson ligger bland backar och tomter i Drevviken i södra Stockholm.

– Ja, det är en salig blandning av hus och Pippi Långstrump-villor, spretigt som tusan. Men det är ett sådant land vi lever i och bygger man nytt ska man sticka ut, säger Maths Palmgren.

Han lät bygga huset och bor sedan ett par år i det minimalistiska mästerverket, omgivet av klippor på en sluttning neråt en sjö. "Huset är egentligen bara en enkel låda, kompromisslöst nutida, men samtidigt en lågmäld närvaro i landskapet", skriver John Pawson om Villa Palmgren.

PÅ TOMTEN LÅG tidigare en kolonistugeaktig sommarvilla, som revs. Grässlätten ner mot sjön skalades av så att berget blottades.

– Den här tomten ville ha ett stenhus, säger Maths.

Det känns som om man fått inspirationen direkt från berget. Stenen är i ganska dåligt skick, sprucken och rostig och när huset stod klart upptäckte man hur väl bergets färger rimmade med husets färgskala i puts och fönsteromfattningar i teak.

Sten präglar bygget. För att få plats med villan fick man spränga en smula, men inte så mycket som man kan tro.

– Pawson är känslig för naturens närvaro.

Huset har formen av ett L med en kraftig mur av grå Bohusgranit.

– Den grå graniten från Bjärlov är fin, men vi ville ha den lite mer grå Bohusgraniten.

Att det blev en stenmur berodde till en del på de engelska arkitekterna som frågade Maths vad som fanns i Sverige och vad man tyckte var vackert här.

Inredningen är ritad så öppen som möjligt för att livet i huset ska samspela med sjölandskapet. Allt man går på i huset är av kalksten, på alla våningar och ända in i teknikrum och garderober. Samma sak på utegården. Även många bänkar och vardagsrumsbordet är av kalksten.

– Vi har lagt in mellan 40 och 60 ton kalksten i huset.

Stenen är spansk Azul Bateig, samt slitstark Öandssten Hors, bruten i Gillberga. Leverantör var Naturstenskompaniet.

MINIMALISMEN KOM till Sverige med det nya årtusendet. Det var som att städa, rensa ut, börja på ett nytt vitt

papper. John Pawson kom till den tidens designkonvent och bemöttes som en minimalismens kejsare med sina berättelser om klosterbyggen och fantastiska hus i London. Unga svenska arkitekter lapade i sig. En pikant lustighet var att Pawson, på ett mycket brittiskt vis, gnällde underhållande om sin kaotiska familj som hela tiden skräpade ner det renskalade hemmet i Notting Hill.

– Ja, det går en underbar skröna om hans fru, som är inredningsarkitekt och maximalist. Om hon vill reta John ordentligt, köper hon hem blommigt toapapper, skrattar Maths.

JOHN PAWSON BLEV NOG lite missförstådd. Det handlade inte om en stil, inte om hipp, arkitektonisk självpåkning, utan mera om att skapa gedigna förutsättningar till närvaro och koncentration, i kloster och kyrkor, såväl som i privatbostäder.

– Det är inte asketism, utan njutningen i skenbart tomma utrymmen, sade Pawson i en intervju med magasinet Mr Porter.

Han växte upp med modernistiska arkitekter, danska möbler och italienska designtidningar. Hans första renskalade inredningar på åttioalet slog ner som en bomb i det småputtriga, blommiga

Inredningen
samspekar med
sjölandskapet.

Stenen är spansk Azul Bateig, samt slit-
stark Ölandssten Hors, bruten i Gillberga.

England och definierade dess lyft mot modernerna, minimalistiska höjder.

HUR HAMNADE Maths Palmgren i detta drömhus? Han bodde i lägenhet och var klar med ekgolv, kakelugnar och trä.

– Det skulle vara roligt med något annat som gav mig en ny erfarenhet. Jag ville ha sten.

Han är intresserad av inredning, ”jag gillar cleana miljöer”, har koll på arkitekter och började snoka runt bland svenska kontor, leta planlösningar och idéer. Efter en tid kände han att ingen riktigt levererade det han önskade sig.

– Varför inte fråga utomlands?

Urvalsprocessen var ganska ovanlig. Han började jämföra planlösningar, satte upp dem han gillade mest på väggen och skrev arkitektnamnet på baksidan.

– En kittlande känsla.

På en av ritningarna stod det Tadao Ando, den japanske stjärnarkitekten. Han kan ju ingen engelska och det hade nog

blivit svårt. Efter en lång tids grannande hittade Maths fram till den plan han tyckte bäst om. Han vände på ritningen. Ta-da! John Pawson på baksidan.

Sagt och gjort. Maths hörde av sig, avtal skrevs, kontoret sände medarbetare till platsen.

– Drevviken var lite exotiskt och vilt för dem, som dessutom kom direkt från sitt förra bygge, en villa i Bel Air i Kalifornien, där gräsmattor och allt är perfekt och konstgjort. Vår vilda husmix skulle aldrig förekomma i Los Angeles.

DEN FÖRSTA KONTAKTEN togs 2006.

Projektarkitekter var Shingo Ozawa och Seamus Kowarzik, men John Pawson översåg allting, in i detalj, från kontoret i London.

– Ingenting går den mannen förbi.

Han sände till och med bilder som visade att han jobbade med huset.

Mitt i projektet slog finanskrisen till och bygget stannade av.

– Allt blev oroligt och svårt. Det var tufft för många, för både Pawson och hans kunder som plötsligt inte kunde betala. Jag fick också lov att ta det lite piano, säger Maths Palmgren.

Så småningom vaknade marknaden till liv igen och huset färdigställdes. Till julen 2012 var det inflyttning.

Villastaden omkring lyfts nu några snäpp av sin strama nykomling. I dimma och snö ser Villa Palmgren magisk ut, som en grafisk viskning. ■

Projekt: Villa Palmgren.

Beställare: Maths Palmgren.

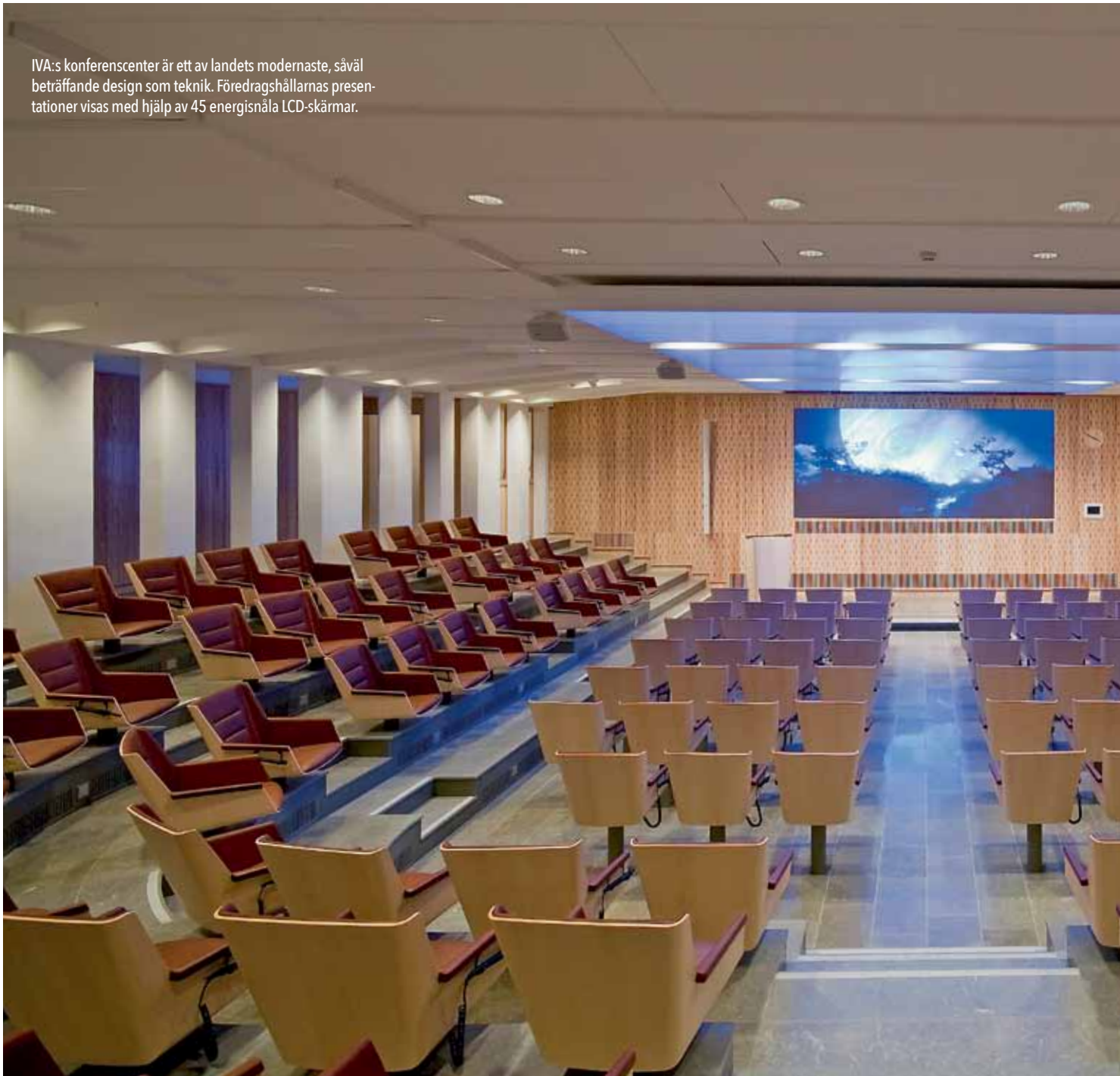
Arkitekt: John Pawson, Shingo Ozawa och Seamus Kowarzik.

Stenleverantör: Naturstenskompaniet.

Stenentreprenör, exteriör: Valter Eklund Stenentreprenader.

IVA:s konferenscenter är ett av landets modernaste, såväl beträffande design som teknik. Föredragshållarnas presentationer visas med hjälp av 45 energisnåla LCD-skärmar.

Födelsedagsgåvan

För knappt två år sedan återinvigdes Wallenbergsalen, en av landets mest exklusiva konferenslokaler. Det skedde på dagen 30 år efter att den togs i bruk för första gången. Lokalen var ursprungligen en födelsedagspresent till Marcus Wallenberg jr.

TEXT & FOTO **STEFAN SAHLÉN**

FOTO: ANDERS NYLANDER

▲ Alla trappsteg är lågerhuggna som halkskydd och stegmarkering för personer med nedsatt syn.

Konferensdeltagarna har tillgång till data- och eluttag elegant dolda av lock i kalksten.

Tre arkitektbyråer deltog i upphandlingen där White Arkitekter drog det längsta strået.

– Resultatet blev precis vad vi hoppades på, säger Lars Fog.

REDAN I FOAJÉN möts besökaren av en välkomnande miljö med golv av ljusgrå Borghamns kalksten och väggbeklädnad av svensk ask, CNC-fräst i sinuskurvor.

Tidigare var själva möteslokalen vänd

Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademiens hörsal är i dag en del av IVA:s konferenscenter på Grev Turegatan i Stockholm. Designen och tekniken gör konferenslokalen till en av landets modernaste. Den har även nominerats till flera utnämningar för sin miljöanpassning och energibesparing. Genuina inhemska material som svensk ask och ljusgrå Borghamns kalksten präglar slutresultatet.

Lars Fog, IVAs fastighetschef, sammanfattar förutsättningarna för projektet.

– Lokalens karaktärsdrag skulle bevaras samtidigt som vi ville uppnå lång livslängd med tidlös design utan påverkan av kortlivade trender. Dessutom var målsättningen att ligga i framkant inom teknik och miljö. Och framför allt, att kunna erbjuda en inspirerande mötesmiljö.

”Alla trappsteg är lågerhuggna som halkskydd och stegmarkering för personer med nedsatt syn. En annan elegant lösning är att alla dator- och eluttag vid åhörarplatserna är täckta av en lucka i kalksten.”

Besökare och konferensdeltagare välkomnas av tidlös design i form av svensk ask och Borghamns kalksten.

så att besökare gjorde entré vid sidan av scenen. Lokalens nya utformning är vänd 180 grader mot den tidigare riktningen. Det som nu möter besökaren är den enorma displayen för presentationer, bestående av 45 LPD-skärmar.

Kombinationen av ljusgrå kalksten och ljus ask i väggar och stolar, formgivna av Åke Axelsson, Gärsnäs, ger ett elegant och luftigt intryck.

LARS FOG BETONAR att mycket arbete har lagts ner på detaljer, inte minst vad gäller stenarbetet.

– Det har krävts mycket handarbete av stenhuggarmästaren Roger Larsson vid Borghamns Stenförädling. Alla

trappsteg är lågerhuggna, som halkskydd och stegmarkering för personer med nedsatt syn. En annan elegant lösning är att alla dator- och eluttag vid åhörarplatserna är täckta av en lucka i kalksten.

Ytterligare en intressant detalj är ventilationskanalerna längs lokalens väggar. Från IVA:s sida var önskemålet att inte blanda in andra material som rostfritt stål eller aluminium i de delar av golvet som kräver luftutsläpp. Den unika lösningen blev att Borghamns Stenförädling fräste spår i golvplattorna närmast väggarna.

Ombyggnadsarbetet pågick under ett års tid och finns dokumenterat på: <http://ivaskonferens.se>. ■

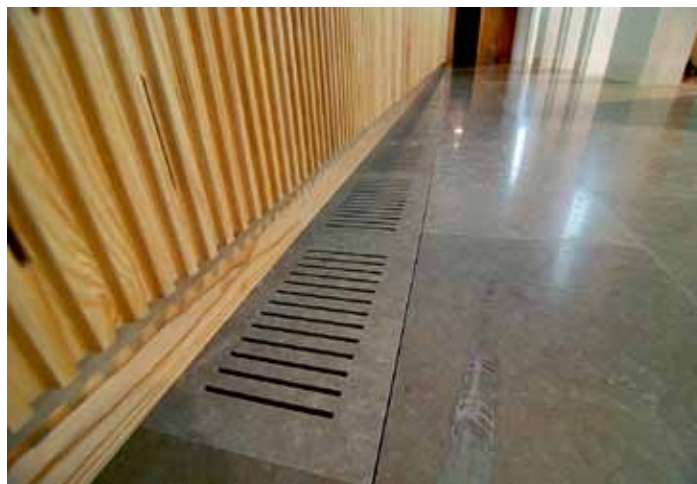
FAKTA

BAKGRUND WALLENBERGSALEN

Ursprungliga Wallenbergsalen var en gåva från flertalet svenska företag i 80-årspresent till Marcus Wallenberg, som fyllde 80 år 1979. Därefter tog planeringsarbetet vid och den 22 februari 1983 invigdes Wallenbergsalen. Under hela processen var Marcus Wallenberg med, men han hann aldrig uppleva invigningen eftersom han avled i september 1982.

◀ Marcus Wallenberg jr vakar över sin födelsedags-present.

▲ Unik lösning. Frästa spår i kalkstens-plattorna ger full-ödig ventilation.

Projekt: Ombyggnad av IVA:s Konferenscenter.
Beställare: IVA, Ingenjörsvetenskapsakademien.
Arkitekt: White Arkitekter.
Stenleverantör, stenhuggning: Borghamns Stenförädling.

Återställer och bevarar

Med högkvalitativ sten, decennier av erfarenhet och ständig tillgång till skickliga stenhuggarmästare hör Borghamns Stenförädling till de mest anlitade leverantörerna vid restaurering av historiska byggnader. Några objekt där vi har medverkat med stenleverans och stenhuggning: Stockholms slott, Vadstena slott, Linköpings domkyrka (1), Nordiska museet (2), Konstakademien (3).

1

2

3

BORGHAMNS
kalksten

Borghamns
Stenförädling AB

Stenvägen 6 • 592 93 Borghamn
 Tel 0143- 201 74 • Fax 0143-201 32
 info@borghamns-stenforadling.se
 www.borghamns-stenforadling.se

Stenfasad bäst miljöval

Natursten utklassar alla andra byggnadsmaterial ur hållbarhetsperspektiv, slår World Natural Stone Association, WONASA, fast i en färsk rapport. Organisationen hänvisar till en livscykelanalys där fasader i glas jämförs med fasader i natursten.

TEXT **PETER WILLEBRAND**

EPD är den engelska förkortningen för Environmental Product Declarations. Begreppet används bland annat inom ett större pågående EU-projekt med syfte att skapa standarder för ett hållbart byggande.

– EPD utgår från internationell ISO-standard och tar bland annat hänsyn till energiåtgång, miljöpåverkan och produkternas hållbarhet, säger Mariette Karlsson, miljöansvarig som arbetar med hållbarhetsfrågor vid Emmaboda Granit.

Mariette Karlsson,
Emmaboda Granit.

Bolaget är också medlem i WONASA, som i en ny rapport slår fast att betydelsen av EPD-deklarationer kommer att öka i takt med att EU driver fram ett allt tydligare och gemensamt regelverk för byggsektorn i Europa.

EPD ÄR NÄRMAST oundvikligt för stenindustrin, som inte har samma marknadsföringsmuskler som glasindustrin och därför måste ta till andra argument för att visa sin fördelar, hävdar WONASA. Argument som ger hållbarhet större tyngd gynnar stenindustrin, konstaterar organisationen i rapporten.

I nuläget finns drygt 500 EPD:s för

olika typer av byggnadsmaterial. EPD:s som bland annat arkitekter har tillgång till för egna jämförelser.

EN MOTSVARANDE deklaration för natursten innebär med andra ord att den kan ställas mot andra typer av material.

WONASA understryker att natursten utklassar alla andra material ur ett långsiktigt perspektiv. I rapporten tar man ett tyskt exempel där EPD-studien fällde avgörandet. När fasaden till Opera Tower i Frankfurt skulle byggas ställdes en blandning av glas och betong mot natursten. EPD:n gjorde valet lätt för arkitekterna eftersom naturstenen ger drygt 40 procent lägre kostnader över 50 år. Det var framför allt produktions- och underhållskostnader som gjorde glaset till ett mer kostsamt alternativ.

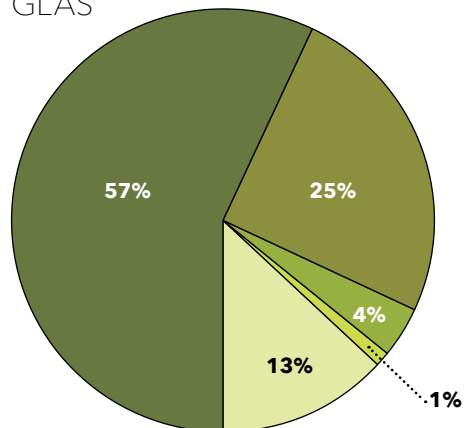
I NUMMER 3 AV STEN 2014 presenterades en färsk svensk LCA-studie som jämför svensk natursten mot betong och importerad kinesisk natursten. Även den visar de långsiktiga fördelarna med natursten.

– Hållbarhetsperspektivet är A och O i dag och blir allt viktigare. Den ökade kunskapen om att natursten är det bästa alternativet för hållbart byggande är självklart till stor nytta för både branschen och samhällsutvecklingen. Den här studien är ytterligare ett tydligt argument för den ståndpunkten, säger Mariette Karlsson. ■

LIVSCYKELANALYS

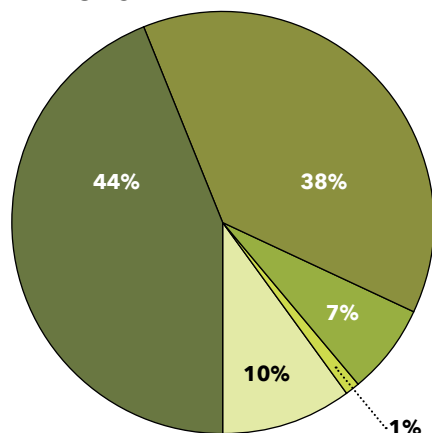
Wonasas exempel visar att kostnaden för en fasad i natursten blir 40 procent lägre än för en glasfasad, sett över 50 år.

GLAS

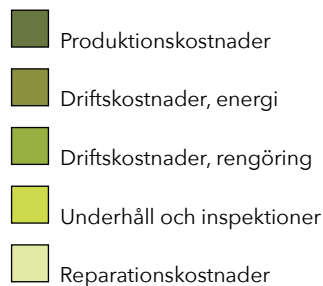

Total livscykelkostnad 37 517 euro
(cirka 347 000 kronor).

NATURSTEN

Total livscykelkostnad 21 266 euro
(cirka 196 700 kronor).

JÄMTLANDSKALKSTEN

REFERENSprojekt

Mannheimer & Svartling, Stockholm
Ark: Bjurström & Brodin

REFERENSlista

Liljeholmsgallerian, Stockholm
Best Western, Bromma
Jämtlands Länsmuseum
Arlanda, Stockholm
Med flera...

Vi i familjen Sjöström har bedrivit stenhantling sedan 1959. Det finns en lång tradition i företaget av att bryta och förädla kalksten, vilket speglar sig i den bredd som vi har av olika produkter.

www.sjostromstenforadling.se

 SJÖSTRÖM
STENFÖRÄDLING AB

Allt i Ölandskalksten
& Jämtlandskalksten

Kalkstensgatan 1
SE-387 92 BORGHOLM
info@sjostromsten.se

Kunglig entré

Tio miljoner besökare som passerar
årligen och ett engagerat hov.
Nya Djurgårdens Besökscentrum är både en entré
och en mötesplats som bland annat har hämtat
inspiration från Stockholmsutställningen år 1897.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **ÅKE E:SON LINDMAN**

I april invigdes nya Djurgårdens Besökscentrum. Invigningen hade föregåtts av närmare två decennier av diskussioner innan spaden sattes i marken 2012. Förhoppningen var att det skulle stå färdigt året därpå. Men det dröjde alltså ytterligare ett år innan man kunde slå upp dörrarna till centret, som tar vid direkt där bron slutar, mot stadssidan.

– Det är inte helt färdigt än, fortfarande återstår detaljer. Träfasaden och taket ska bli svart. Skorstenar och pelare ska modifieras, säger Michael Klingemann, arkitekt och partner vid Ettelva, byrån som har ritat byggnaden.

Landskapsarkitekt Sture Koinberg har ansvarat för gestaltningen runt byggnaderna. Beställare är Kungliga Djurgårdens Förvaltning, KDF, tillsammans med Djurgårdens Sjöcafé. Hovet har även dispositionsrätten, vilket i praktiken innebär att man fungerar som ägare till norra och södra Djurgården.

DJURGÅRDEN ÄR MED sitt stora utbud av sevärdheter och upplevelser av naturliga skäl en av de mest turisttåta stadsdelarna i Stockholm. Tio miljoner besökare passerar årligen Djurgårdsbron. Det nya Besökscentrum ska vara ett koncentrat av allt som erbjuds. Dels ska centret fungera som informativ entré, dels ska platsen fungera som en mötesplats i eget namn.

– De tidigare funktionerna som fanns här skulle också få plats i centret, bland annat stod en grillkiosk på platsen, säger Michael Klingemann.

Sex funktioner skulle uppfyllas på en yta av cirka 700 kvadratmeter:

- Besökscentrum
- Kiosk
- Vinterservering
- Sommarservering med kök
- Toaletter
- Tekniska utrymmen

Av den totala ytan fördelades 450 kvadratmeter under och 250 ovan jord.

– Det är en mötesplats som ska fungera både inomhus och utomhus. Besöksdelen skulle i så stor utsträckning som möjligt ligga ovan jord. Vi valde att lägga delar som kunde ha fönster ovan mark. Sommarserveringen, teknikutrymmen och toaletterna placerades under mark, medan resten hamnade ovan mark, förklarar Michael Klingemann.

DET SVÄNGDA TAKET har hämtat inspiration från Koppartälten i Haga. Platsen har även en direkt historisk anknytning till Stockholmsutställning år 1897.

– Den lägre nivån, som utgör sommarserveringen, fanns här då.

Byggnaden består av tre element: det skyddande skalet av svart spån, en vit värmeisolerande del och de transparenta glasväggarna.

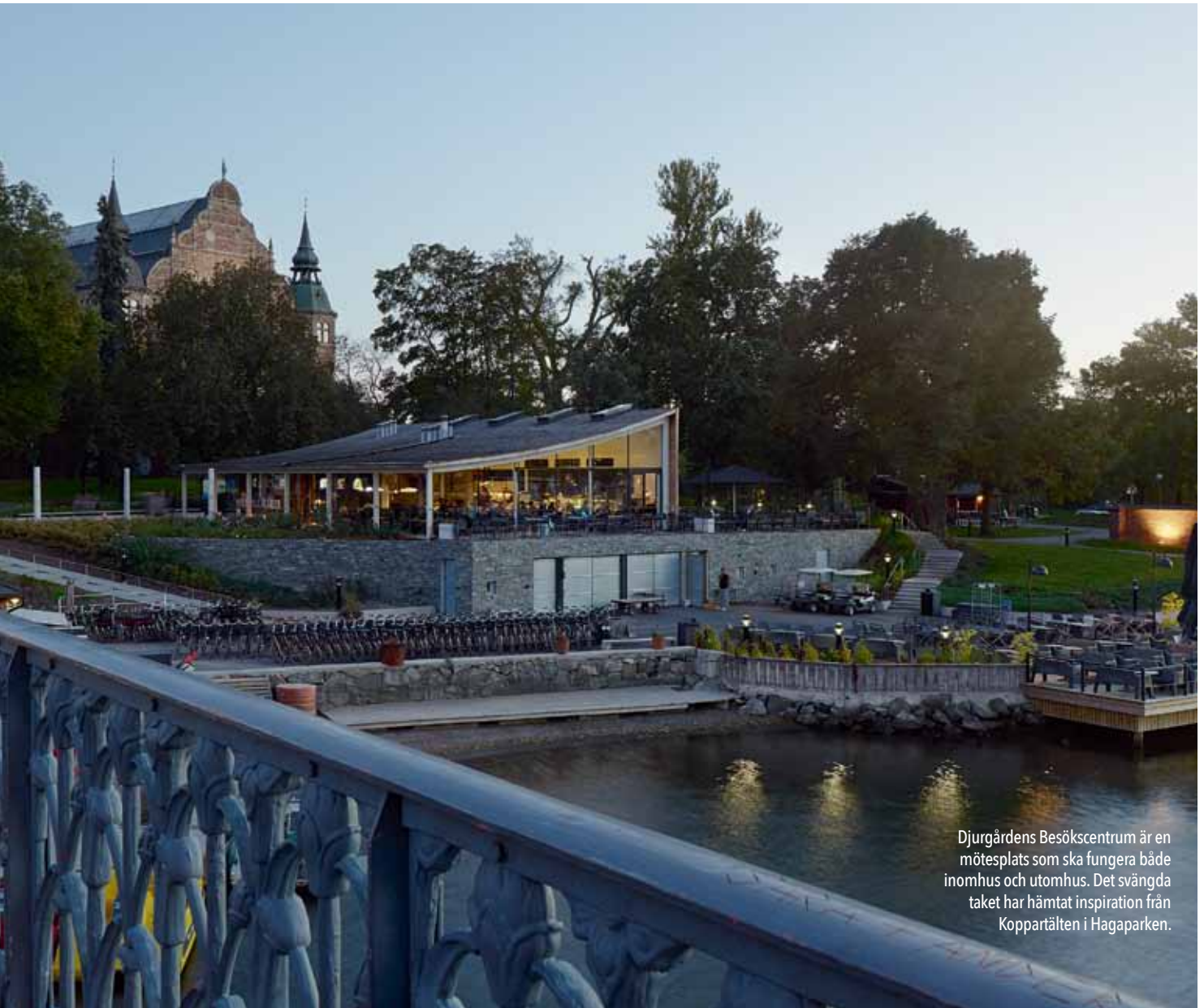
Spåntaket och väggarna ska påminna

FOTO: PETER WILLEBRAND

Besökarna får vägledning.

Djurgårdens Besökscentrum är en mötesplats som ska fungera både inomhus och utomhus. Det svängda taket har hämtat inspiration från Koppartälten i Hagaparken.

Vinterservering är en av byggnadens sex funktioner.

”Vi valde att lägga delar som kunde ha fönster ovan mark. Sommarserveringen, teknikutrymmen och toaletterna placerades under mark, medan resten hamnade ovan mark.”

FOTO: PETER WILLEBRAND

Muren ska så småningom täckas av murgröna där skiffen endast anas i bakgrunden.

Pergolan fungerar som en port när man passerar vidare mot Wasamuseet.

om flera andra spånbyggnader i området, bland annat närliggande Biologiska museet.

– Vi har valt spån i svartbetsat cederträ.

Den nedre våningen ska upplevas som en naturstensmur i skiffer som skär in i slänterna, med två stora portar som öppnar upp bottenplanet mot vattensidan och uteserveringen. Det är Offerdalsskiffer i muren.

– Vi var ute efter en sten som kunde passa ihop med bron. Muren ska så småningom täckas av murgröna och man ska kunna ana skiffen bakom, nästan lite romantiskt, säger Michael Klingemann.

SKIFFRET ÅTERKOMMER i den öppna spisen inomhus, som även inrymmer hissen och en trappa ned till bottenplanet.

– När brasan är tänd syns elden från Strandvägen.

På vintern ska portarna kunna vara stängda och uppfattas som en naturlig del av Djurgården, det ska inte minst finnas ett samspel med bron. Portarna i muren ska gå i nyans med skiffermuren och förstärka karaktären av stödmur när de är stängda. Det gröna från muren återkommer utmed söderfasaden i den pergola som fortsätter över parkvägen och fungerar som en port när man passerar vidare mot Wasamuseet.

– Det ska vara ett modernt hus, med inslag av det gamla Djurgården, understyker Michael Klingemann.

Ur landskapsarkitektens perspektiv betonar Sture Koinberg att anläggningen ännu inte är helt färdig. Även han nämner att muren ska kläs med murgröna.

– Det har varit en relativt komplicerad process längs vägen, med många inblandade. Det har gjort att arbetet dragit ut på tiden, säger han.

I UTMOMHUSEDELARNA har Sture Koinberg jobbat med Bjärlövsgranit.

– Jag jobbar ofta med granit. Vi har bland annat gjort upphöjda bänkar i granitskivor. Dessa fungerar även som riktningsvisare för besökarna som vill fortsätta mot Junibacken och Vasamuseet. Platsen ska ju även lösa ett informationsbehov.

En fontän är insprängd i nivå med gatstensbeläggningen framför glasbyggnaden på det övre planet.

– Vattnet pumpas runt direkt från Mälaren, säger Sture Koinberg.

Den fina sommaren gav Besökscentrum en smakstart. Många stockholmare hittade till en plats som är svåröverträffad när det kommer till läget.

– Det har varit fullsatt många kvällar, säger Michael Klingemann. ■

Projekt: Djurgårdens Besökscentrum.

Arkitekt: Ettelva Arkitekter.

Landskapsarkitekt: Sture Koinberg Landskapsarkitekter.

Byggherre: Kungliga Djurgårdens Förvaltning.

Teknikkonsulter: Knut Jönson Ing Byrå, E:a VVS Konsult, Jan Fransson Elkonsult.

Stenleverantör: Minera Skiffer AB.

Gotländsk kalksten

Naturligt vacker sten bearbetad till golv, fasadsten, bänkskivor och fönsterbänkar. Grovt bearbetad till marksten, handhuggen mursten och annan trädgårdssten.

SLITE STENHUGGERI AB

Box 52, SE-624 22 Slite

Tel. +46 (0)498 22 03 49

Fax +46 (0)498 22 22 50

Besök vårt
showroom vid
hamnen i Slite.
VÄLKOMMEN!

Till långsamhetens lov

Stenen har
vad jag funnit
en skörhet

Den bär på minnen
minnen
från minsta slag

Stenen vet

Jag skriver med mina
egna bokstäver
en skrift i stenen
utmejslade
ibland som i I-II
kvar inne i stenen
med bara en antydning
Synlig i form av tunn relief.
Vad jag skriver
och vad någon annan kan se
kanske sammanfaller
Blir ibland fördolt.
Detta ger mig en frihet att skriva
vad jag vill.
Men inte hur ofta som helst
utan av inre nödvändighet

Stenen vädjar
till långsamhetens lov.

Verket I-III utställt
på Udden, Hunne-
bostrand.

FOTO: IRÉNE VESTMAN

IRÉNE VESTMAN, KONSTNÄR

Iréne Vestman är född och uppvuxen på Köpmanholmen, Höga Kusten, men numera bosatt i Stockholm. Utbildad på Kungliga Konsthögskolan. Hon har deltagit i ett stort antal utställningar i Sverige och utomlands och har skapat ett flertal offentliga verk i landet. Det senast färdigställda är Näskom vid Högakustenleden.

FOTO: KATARINA ÖSTHOLM

Stenbesiktningsmästaren Christer Kjellén, i orange jacka, föreläser för BEUM-besiktningsmän om rätt och fel i stenarbetena.

Fortbildning avslöjade brister vid montering

Deltagarna på ett fortbildningsseminarium för besiktningsmän i Linköping ställdes inför ett praktiskt exempel där monteringen av en kvadermur inte var rätt utförd. TEXT & FOTO KURT JOHANSSON

BESIKTNINGSMANNENS ROLL blir allt viktigare i takt med att importen av sten och utbudet av monteringstjänster ökar. Med den så kallade BEUM-certifieringen får besiktningsmännen sedan sex år tillbaka inte bara grundutbildning om natursten, även fortbildning ingår. Ett sådant fortbildningsseminarium om natursten hölls i Linköping i oktober, där Sverige mest erfarne besiktningsman för natursten, Christer Kjellén, föreläste.

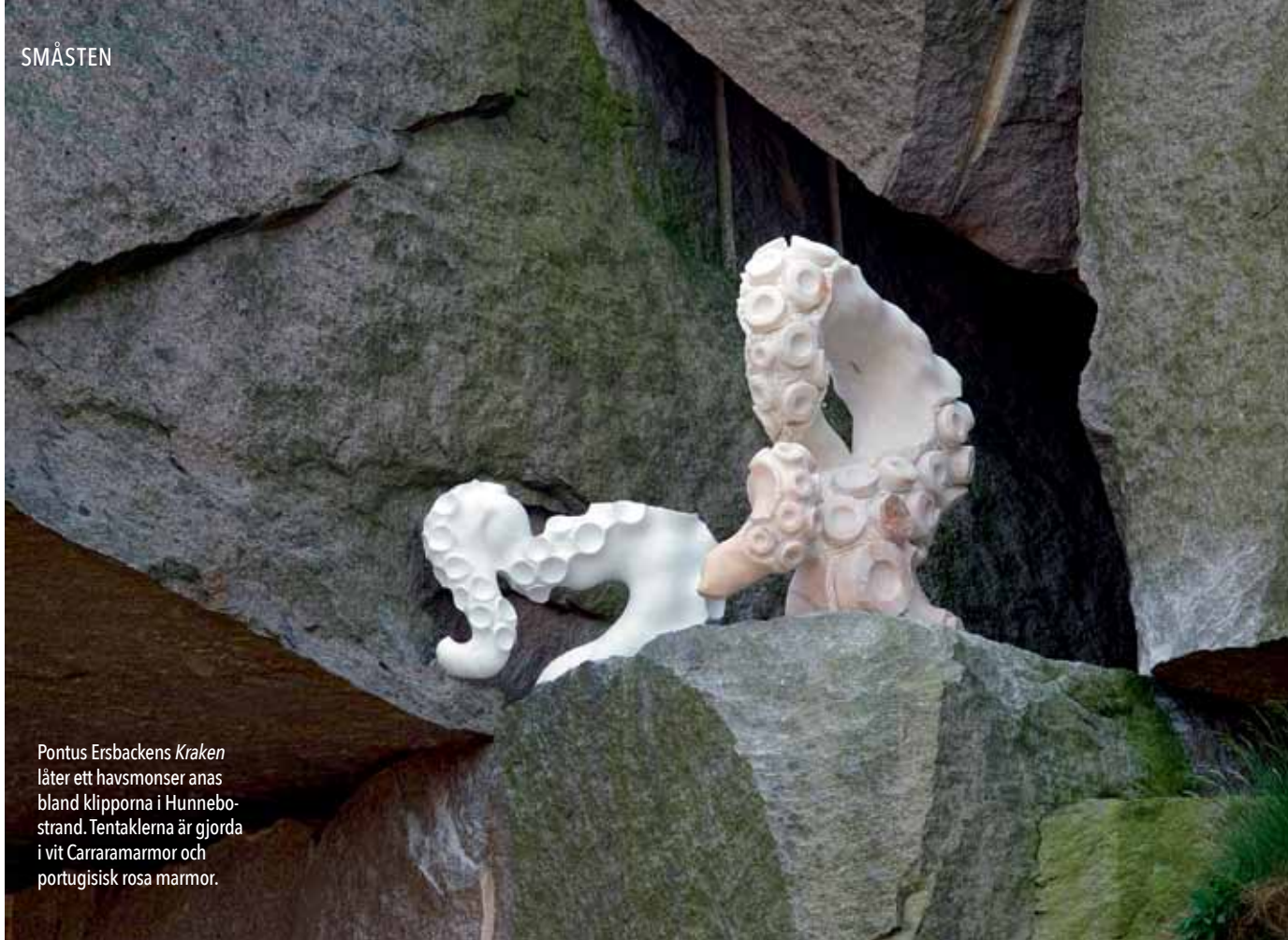
Seminarier omfattade både teori och praktik. Den praktiska delen bestod i besiktning av olika stenobjekt i staden. Stenmaterial och utförande kontrollerades mot fackmässiga anvisningar som till exempel återfinns i stenhandboken *Utemiljö*.

ETT TYPISKT BESIKTNINGSEXEMPEL blev ett pågående arbete av en kvadermur. De vertikala sidorna mellan blocken var sågade och monterat helt tätt, med fogbredd 0 millimeter. Enligt anvisningarna måste fogbredden vara minst 5 millimeter, helst 10. Var utförandet eller handlingarna fel, blev frågan som deltagarna ställdes inför. En av stenmontörerna på plats uppgav att det stod täta fogar på ritningen. Men en kontroll av kontraktshandlingarna visade att det inte stämde. Det framgick tydligt att fogbredden skulle vara 5 millimeter. Ett utförandefel hade alltså begåtts, i strid mot de mest fundamentala reglerna inom stenmontering och något som en certifierad besiktningsman aldrig skulle godkänna.

FAKTA

BAKGRUND BEUM:s FORTBILDNINGSEMINARIUM

- Det kompetenshöjande seminarier är en återkommande del i BEUM:s verksamhet och bidrar till ett stabilt nätverk inom vilket sker viktiga erfarenhetsutbyten.
- Under årtiondenas lopp har det skett en stor förändring i sättet att köpa sten och monteringsarbete. Förr beställdes stenarbeten oftast via direktkontakt med leverantörer och montörer. Beställaren litade på leverantörers och montörers fackkunskap. Kommunerna hade ofta egna kunniga stenmontörer och kontrollerade kvaliteten.
- I dag har billiga transporter medfört att importen av sten ökat kraftigt. Antalet stensorter har ökat nästan exponentiellt, många är okända och oprövade. Även utbudet av monteringstjänster har ökat. LOU, lagen om offentlig upphandling kräver ett helt annat upphandlingsunderlag än tidigare. Är anbudsunderlaget inte tydligt antas lägsta pris. Projektör, leverantör, entreprenör och beställare har kommit längre ifrån varandra och kravet på tydlighet i alla led har ökat.
- För mer info om BEUM och natursten i utemiljö se www.beum.se

Pontus Ersbackens *Kraken* låter ett havsmonster anas bland klipporna i Hunnebostrand. Tentaklerna är gjorda i vit Carraramarmor och portugisisk rosa marmor.

Tradition möter tv-spel

”När jag jobbar med metall kan jag alltid addera något för att nå dit jag vill. Att arbeta i sten innebär det motsatta: att ta bort.”

▼ Skulptören Pontus Ersbacken arbetar i stål och sten. Född 1980 tillhör han en ny generation konstnärer som hämtar inspiration från samtida företeelser som tv-spel, fantasy och den rörliga bildens digitala möjligheter. Futuristiska stålrobotar med vassa armar i jätteformat blandas med marmorbyster som föreställer figurer som skulle kunna vara hjältar i ett tv-spel.

– Men jag utgår alltid från egna teckningar och skisser och arbetar inte mot kända förlagor, säger han.

Att vara en del av traditionen och samtidigt bryta mot den är ett medvetet val, förklarar Pontus Ersbacken. Beslutet att jobba med stål och sten bygger på samma inställning.

– Det är två klassiska material där man kan utmana traditionen.

Ett exempel är projektet *Kurbits*, ett stort utsmykningsuppdrag i aluminium till Södersjukhuset i Stockholm. Den traditionella målarkonsten från Dalarna har förvandlats till en sex meter hög figur.

Pontus Ersbacken har bland annat gått på Steneby vid Göteborgs universitet och har en master i järn & stål/ offentlig gestaltning. Sten kom han i kontakt med när han gick på Gotlands konstskola i början av 2000-talet.

– Det var mycket kalksten. Och i dag jobbar jag främst med marmor och kalksten. Jag har provat på att jobba med diabas och skulle vilja testa det ännu mer.

Det råder ingen tvekan om att han besitter en hög hantverksskicklighet. Detaljarbetena imponerar. Men det är förstås skilda förutsättningar att arbeta i stål och sten.

– När jag jobbar med metall kan jag alltid addera något för att nå dit jag vill. Att arbeta i sten innebär det motsatta: att ta bort. Det är egentligen två helt olika processer.

Pontus Ersbacken tillhör de konstnärer som i somras ställde ut verk under *Udden skulptur 2014* i Hunnebostrand. Han ställde ut sin *Kraken*. Bläckfiskarmar i marmor, med tydliga referenser till monstret i *Pirates of the Caribbean*-filmerna, sticker fram ur några klippblock.

– Jag tycker om att jobba utifrån miljön som verket befinner sig i. Här ska man ana monstret som gömmer sig i klippskrevan.

TIDLÖS ELLER TRENDIG?

VI HAR STENLÖSNINGAR FÖR ALLA BEHOV

Valter Eklund Stenentreprenader AB är ett specialistföretag som utför alla typer av stenarbeten och stenentreprenader. Bland annat golv, fasader, trappor, badrum, kök, markbeläggningar, murar m.m.

VE Sten AB med import och egen verkstad. Tillverkar, tillhandahåller och säljer alla typer av stenmaterial. Bland annat golv, väggplattor, gat- & kantsten, markhållar, fönsterbänkar, bänkskivor för kök och badrum, trappor, beklädnader, fasader, murar m.m.

KUNSKAP OCH TRADITION SEDAN 1938

VALTER EKLUND KONCERNEN

Korgvidegränd 5-7, 162 44 Vällingby

Tel: 08-38 03 30, **Fax:** 08-38 56 38

Mail: info@ve-sten.se **Hemsida:** www.ve-sten.se

KURT JOHANSSON
är bergsingenjör och
adjungerad professor
i ämnet Natursten som
bygg- och anläggnings-
material på SLU.

KAI MARKLIN är
arbetande ordförande
i Sveriges Stenindustri-
förbund och Stenindu-
strins Forskningsinstitut.

**I VARJE NUMMER SVARAR VÅRA
EXPERTER PÅ FRÅGOR OM NATUR-
STEN. KURT GER SVAR PÅ SVÅRA
PROFFSFRÅGOR, KAI VET HUR DU FÅR
BORT RÖDVIN FRÅN KÖKSBÄNKEN.**

HJÄLP OSS ATT HITTA RÄTT STEN

▼ **Vi funderar på att använda natursten i vårt nya hus. Det gäller både vissa delar inne (köksbänk) och ute (garageuppfart). Finns det någon sammanställning eller liknande där man kan se vad det finns för stensorter (till exempel vilken sten man ska välja om man vill ha en röd, grå eller svart sten)? Tacksam för svar!**

KAI SVARAR: När det gäller svenska stensorter så har vi vårt Stenkartotek. I det presenterar vi de flesta av de svenska stensorterna. Ni kan se foto på stenen (i olika ytbearbetningar, exempelvis polerad, finslipad och krysshamrad), få info om hur mycket den varierar i kulör med mera, vad den normalt används till och så vidare.

Kartoteket finns både som tryckt material (beställ på info@sten.se) och digitalt. Den digitala versionen hittar du på www.sten.se » Stenkartoteket. Där väljer du stentyp (granit, kalksten och marmor, sandsten eller skiffer)

och får då upp en palett som du kan klicka på. Observera att du för varje stensort hittar en utskrivbar pdf (nere till höger). Hoppas att detta kan vara till hjälp!

HUR FATTAR VI ETT BRA INKÖPSBESLUT?

▼ **Jag jobbar som inköpare i en kommun i norra Sverige och har ställt denna fråga till flera personer/leverantörer. Hur kan jag ställa andra krav än de rent ekonomiska (priset) när det gäller inköp av natursten?**

KURT SVARAR: Att priset ofta blir det avgörande är inget nytt. Även om man har velat ha andra kriterier så faller det hela ofta på att man inte kan "poängsätta" dessa (har man i alla fall sagt).

Vi har nyligen varit delaktiga i framtagandet av en LCA-analys av olika typer av markbeläggning. Där kan man bland annat se vad de har för klimatpåverkan, som redovisas konkret i "kg CO₂-ekv/m²". Uppgifterna kan utgöra underlag för beslut.

Du hittar en presentation av detta i Sten 3 2014. Gå till www.sten.se » Tidningen Sten » Enstaka artiklar och välj 2014/3. Klicka på "Svensk natursten en hållbar vinnare".

Hoppas att detta kan vara till nytta inför nästa upphandling/beställning!

SÄKER GRAVSTEN?

▼ **På kyrkogården där mina föräldrar är begravda har man under en tid talat om, samt "provat" om gravstenarna är säkra. Jag tycker att vår sten är lite lös. Vad är det som gäller? Ska stenen vara helt stum/stabil eller kan det "glappa" lite?**

KAI SVARAR: Normalt måste en gravsten vara lite rörlig, det är helt okej (den måste till exempel gå att lyfta upp för att komplettera med mera). Dock är det viktigt att den håller sig inom satta gränser. Exempelvis får en sten som är 800 mm hög och 100 mm tjock "luta" 6 grader. Vi har lagt ut ett antal dokument som förklarar detta på www.sten.se » Gravstenar » Montering och säkerhet.

IDENTIFIERA STENEN

KAI INFORMERAR: Varje vecka får vi in mejl med bifogade bilder där avsändaren ber att få veta vad det är för sten. Jag vill säga att det är mycket svårt att avgöra detta med bilder – man behöver se stenen i verkligheten. Jag uppmanar dig som behöver hjälp med detta att kontakta ett närliggande naturstensföretag.

Våra medlemsföretag hittar du på www.sten.se » Hitta din stenleverantör (nere till vänster).

STÄLL EN FRÅGA – VINN EN BOK!

Mejla din fråga till fraga@sten.se Publicerade frågor belönas med den inspirerande boken *Stenarkitektur* av Rasmus Waern och Patrik Lindell, värde cirka 260 kronor. På www.sten.se/faq hittar du fler frågor och svar om natursten. Där hittar du även ett frågeformulär där du kan ställa dina frågor.

Vinn mig!

BORGHAMNSTEN AB

Borghamnsvägen 3
SE-592 93 Borghamn

Tel: +46 143 20 210
Fax: +46 143 20 233
info@borghamnsten.se
www.borghamnsten.se

Ekebergsmarmor • Brännlycke-
marmor • Borghamnskalksten.
Fasader, golv och trappor mm för
såväl inne- som utemiljöer.

DALA STENINDUSTRI

Pl 3006
SE-520 50 Stenstorp

Tel: +46 500 45 11 32
Fax: +46 500 45 12 00
dalasten@telia.com

Grå, svart och röd Jämtlands-
kalksten samt Nastamarmor
ur egna brott. Golv, fasader,
fönsterbänkar m m.

PERSSONSTEN

Yxhultsvägen 44
SE-692 72 Kumla

Tel: +46 19 57 29 00
Fax: +46 19 57 25 43
info@perssonsten.se
www.perssonsten.se

Stenhuggeriet
med yrkeskunskap.

SCANSTONE AB

Arkelstorp svägen 20
SE-291 94 Kristianstad

Tel: +46 44 22 70 00
Fax: +46 44 22 70 27
info@scanstone.se
www.scanstone.se

Egen tillverkning samt import
av utländska material. Lagerför
kantsten, gatsten, hällar,
stolpar, murar m m.

**STENVERKTYG
I BOHUSLÄN AB**

Stenindustrin
SE-457 56 Rabbalshede
Tel: +46 525 19 980
Fax: +46 525 36 460
info@stenverktyg.se
www.stenverktyg.se

Stenverktyg i Bohuslän AB

Förbrukningsartiklar och sten-
bearbetningsverktyg från eget
lager till stenindustri, gravvårds-
tillverkare, stensättare och sten-
konstnärer i och utanför Sverige.
Återförsäljare av: Atlas-Copco,
Rebit, Tyrolit. Nu även lagerhåll-
ning av: Artistix, Bavaria & König.

TYROLIT

Servicecenter
Tel: +46 31 58 33 90

mike.johnson@tyrolit.com
ove.tornqvist@tyrolit.com
www.tyrolit.com

Sverige Arne Hallin
+46 705 835 149
arne.hallin@tyrolit.se
Ulf Eriksson
+46 743 541 122
ulf.eriksson@tyrolit.com
Norge Leif Aalto
+47 468 424 54
leif.aalto@tyrolit.com
Finland Kari Erkkö
+358 50 565 96 86
kari.erkko@tyrolit.se

STENTEKNIK AB

Julön 222
SE-693 94 Åstorp

Tel: +46 586 73 11 30
Fax: +46 586 73 11 31
Mob: +46 70 604 32 15
nastenteknik@spray.se

Alla typer av kramlor.
Snabba leveranser.

S. TANDBERG AS

P.B. 63
NO-1305 Haslum

Tel: +47 67 83 06 00
Fax: +47 67 83 06 01
mail@s-tandberg.no
www.s-tandberg.no

S. TANDBERG AS

Verktøy og maskiner
for stenindustrien.
Lager i Norge og Sverige.

STENMAGASINET

Fogdevägen 3
SE-183 64 Täby

Tel: +46 8 732 87 00
Fax: +46 8 732 87 01
info@stenmagasinet.com
www.stenmagasinet.com

Levererar allt i granit,
marmor, kalksten, skiffer.
För interiör och exteriör miljö.

**NÄRKESTEN
ENTREPRENAD AB**

Box 62
SE-692 21 Kumla
Tel: +46 19 58 25 20
Fax: +46 19 58 19 90
la@narkesten.com
www.narkesten.com

Stenhuggning – restaurering –
montering. Utför allt inom
branschen i hela Norden.

GRUVTEKNIK AB

Saxdalsvägen 2
SE-771 65 Ludvika

Tel: +46 240 374 95
Fax: +46 240 376 58
info@gruvteknik.com
www.gruvteknik.com

Nya och begagnade maskiner
samt reservdelar för borrar,
kilning och sprängning i berg.

STENCENTRUM

Åsgatan 18
SE-431 35 Mölndal

Tel: +46 31 27 12 12
Fax: +46 31 27 12 27

www.stencentrum.se

Vinnare av det prestigefyllda
Pinnacle Award för Världens
vackraste stenarbete 2013.
Vill du veta mer se
www.stencentrum.se

**STENENTREPRENADER
I HESSLEHOLM**

Helsingborgsvägen 8
SE-281 49 Hässleholm

Tel: +46 451 457 70
info@stenentreprenader.se
www.stenentreprenader.se

Ledande i Norden på fasad-
och golvmontage. Leverantör
av natursten från hela världen.

**VÄSTERVIKS
STENHUGGERI AB**

S:t Gertruds väg 66
SE-593 42 Västervik

Tel: +46 490 822 10
Fax: +46 490 101 43
info@vasterviksstenhuggeri.se
www.vasterviksstenhuggeri.se

tel: 0490-822 10

Leverantör av byggsten,
bänkskivor och gravvårdar.

SLITE STENHUGGERI AB

Box 52
SE-624 22 Slite

Tel: +46 498 22 03 49
Fax: +46 498 22 22 50
info@slitesten.se
www.slitesten.se

Allt i gotländsk kalksten. Modern
fabrik, duktiga hantverkare.
Byggnadssten, trädgårdssten,
stenrestaurering.

SKÅNEMARMOR AB

Mörsaregatan 16
SE-254 66 Helsingborg

Tel: +46 42 933 88
Fax: +46 42 933 87
info@skanemarmor.se
www.skanemarmor.se

Skåne Marmor

Leverantör av byggsten, sten-
entreprenad och bänkskivor.

MARMOR & GRANIT AB

Industrigatan 6
SE-291 36 Kristianstad

Tel: +46 44 21 34 40
Fax: +46 44 21 33 08
info@marmorgranit.se
www.marmorgranit.se

Inredningar, fasader, trappor,
golv, bordsskivor, köks- och
fönsterbänkar, trädgårdssten,
gravvårdar, montering, konsult.

KUNGÄLVS NATURSTEN

Rattgatan 17
SE-44 40 Kungälv

Tel: +46 303 22 66 05
Fax: +46 303 22 66 10
info@kungalvnatursten.se
www.kungalvsnatursten.se

Vi levererar natursten
hem till Dig!

GÖINGE UTBILDNINGSCENTER

Källgatan 12
SE-289 72 Sibbhult

Tel: +46 44 775 64 00
Fax: +46 44 775 64 35
guc@ostragoinge.se
www.guc.nu

Erbjuder bred utbildning med
bland annat Sveriges enda
gymnasiala stenutbildning.

**LEVANTO
DIAMOND TOOLS**

Backa Bergögata 9
SE-422 46 Hisings Backa
Tel: +46 31 52 27 00
gbg.info@levanto.se
www.levanto.se

Diamantverktyg från en av
de ledande i Skandinavien.

ZAARSTONE

Arkelstorpsvägen 11
SE-290 62 Vilshult

Tel: +46 454 77 10 20
Fax: +46 454 77 10 30
info@zaarstone.se
www.zaarstone.se

Vi är den kompletta naturstens-
leverantören som kan leverera
allt inom naturstensprodukter.

LANDERNÄS MARMOR AB

Nöbbelevs mossaväg 1
SE-226 60 Lund

Tel: +46 46 399 660
Fax: +46 46 399 420
info@landernas.se
www.landernas.se

1000 råskivor i lager, Veckoleveran-
ser från Italien, Egen produktion.
Uppmätning, leverans, tillverkning
och montering av era bänkskivor.

**NORRKÖPINGS
STENINDUSTRI AB**

Box 120 52
SE-600 12 Norrköping
Tel: +46 11 12 13 80
Fax: +46 11 10 19 12
info@stenindustri.se
www.stenindustri.se

Vi levererar och monterar:
granit – kalksten – marmor –
skiffer – gravvårdar.

GRANITTI NATURSTEN AB

Box 179
SE-941 24 Piteå
Tel: +46 911 50 75,
+46 8 648 38 00.
Fax: +46 911 605 40
sven-erik@granitti.se
www.granitti.se

Vi förädlar norrländsk och
skandinavisk granit.

JERÅ ARBETSSKYDD

Lagervägen 1
280 60 Broby

Tel: +46 44-418 89
Fax: +46 44-415 55
nfo@jera.se
www.jera.se

Vi säljer skyddsmaterial, skyddskläder, handskar, andningsskydd med mera. Vi kan även ta fram och skräddarsy produkter efter beställning.

LNT JÄRN-SPRÄNGMEDEL AB

Ö. Järnvägsgratan
280 70 Lönsboda
Tel: +46 479-200 51,
+46 479-208 51
Fax: +46 479-213 27
lnt@lnt.se
www.lnt.se

LNT erbjuder ett brett sortiment av stenkil, kantjärn, bergborr, sprängmedel och annan utrustning för stenindustrin.

ASKIM STENINDUSTRI AB

Källhultsvägen 9
670 10 Töcksfors

Tel: +46 573-216 55
info@askim-stenindustri.se
www.askim-stenindustri.no

Leverantör av natursten till både inne- och utemiljöer. Specialist på bänkskivor till kök och bad.

VILL DU OCH DITT FÖRETAG OCKSÅ SYNAS HÄR?

Kontakta Kai Marklin

Tel: +46-(0)70 953 64 20
annons@sten.se

Hitta rätt på Sten.se!

Natursten ur produktperspektiv

– sten ute, sten inne
samt gravstenar.

Tidningen Sten

- Senaste numret
- Gamla nummer
- Enstaka artiklar
- Fördjupningar
- Prenumerera

Stenkartoteket

Info om samtliga svenska stensorter. För varje sten finns även ett späckat faktablad på PDF.

Stenhandboken

Här hittar du samtliga häften som ingår i Stenhandboken.

Hitta stenföretag

Här kan du hitta stenföretag i Sverige, både tillverkande och brytande.

Senaste nytt

Här hittar du nyheter och aktualiteter från hela branschen.

Konsumentinfo

Här har vi samlat information som är relevant för privatkunder.

Facebook

Självklart finns svensk natursten med även på Facebook!

Sveriges Stenindustriförbunds medlemmar | A–Ö

Ahlin, Stellan Konsult
www.geolog.se | 031-18 65 00

Ajour Trading Sweden AB
www.ajourtrading.com
031-87 05 40

Arctic Kvartsit AB
www.arctic-kvartsit.se
0910-70 32 00

Askim Stenindustri AB
www.askim-stenindustri.no
0047-69 88 19 52

Atlas Copco Secoroc AB, Rebit Stenverktyg
www.rebitstonetools.com
0297-557 73

Beer, N.S. AB
www.beersten.no
+47-69 38 41 10

Bollnäs Stenhuggeri AB
www.bollnasstenhuggeri.se
0278-200 70

Borghamnsten AB
www.borghamnsten.se
0143-202 10

Borghamns Stenförädling AB
www.borghamns-stenforadling.se
0143-201 74

Br. Ahlgrens Marmorinredningar AB
www.ahlgrensmarmor.se
0513-401 72

Broby Granit AB
www.brobygranit.se
044-488 20

Bruk Lager & Lager AB
070-577 79 61

CBI Betonginstitutet
www.cbi.se | 010-516 50 00

City Sten AB
www.citysten.se | 08-710 06 40

Cosentino Scandinavia AB
www.cosentinogroup.net
031-787 89 80

Dala Sten AB
www.dalasten.nu | 0500-45 11 32

Emmaboda Granit AB
www.emmabodagranit.se
0471-488 00

Flisby AB
www.flisbyab.se | 0380-802 00

Fyrstad Stenprodukter AB
0524-109 07

GeoPartner AB
0940-134 01

GeoPro AB
www.geopro.se | 036-12 80 20

Golvimporten Entreprenad AB
www.golvimporten.se
0510-48 48 60

Granitti Natursten AB
www.granitti.se | 0911-650 75

Gravkonst AB
www.gravkonst.se | 0490-825 60

GRF Gravvårdar AB
www.grf.se | 0454-77 24 40

Gruvteknik AB
www.gruvteknik.com
0240-374 95, 370 50, 370 01

Gullbergs Sten och Fasadvård AB
019-57 23 45

GöingeUtbildningscenter
www.stenforsa.nu | 044-775 64 00

Hallands Sten AB
www.hallindensgranit.se
0523-41155

Hallindens Granit AB
www.hallindensgranit.se
0523-411 55

Henry Andersson Stenhuggeri/MR STEN AB
www.anderssonsten.se
040-94 36 55

Hermansson Natursten AB
www.hermanssonnatursten.com
031-44 07 90

Holmstedts Stenteknik AB
www.stenteknik.se | 0143-200 82

Husqvarna Construction Products Sweden AB
www.diamant-boart.com
036-570 60 86

Icopal AB Skifferverket
www.icopal.se | 0591-143 00

Ingeniörsfirman, H Svensson AB
www.granitfabriken.com
040-54 82 80

Jananders Consulting AB
www.jananders.se
0431-270 90

Jerå Agentur
www.jera.se | 044-418 89

JJS Sten & Markteknik AB
www.jjs.se | 0708-19 40 61

Jämtlandskalksten AB
www.jamtlandskalksten.se
063-218 60

KalkStensDesign Gotland
www.kalkstensdesigngotland.se
0704-15 65 36

Komsta Sten AB
0411-152 60

Kungälv's Natursten AB
www.kungalvsnatursten.se
0303-22 66 05

Kungälv's Stenhuggeri AB
www.kungalvsstenhuggeri.se
0303-102 09

Landernäs Marmor Efr. AB
www.landernas.se | 046-39 96 60

Lennarts Diamantverktyg AB
www.ldv.nu | 070-615 21 58

Levanto Diamond Tools
031-52 27 00

LNT Järn - Sprängmedel AB
www.lnt.se | 0479-200 51

Marmor & Granit AB
www.marmorgranit.se
044-21 34 40

Matek AB
www.matek.se | 0411-55 57 25

Minera Skiffer AB
www.mineraskiffer.se
063-20860

MinFo
www.minfo.se | 08-411 44 16

MKK-Marklins konsult KB
070-594 71 95

Mobjer Sten AB
www.mobjer.se | 0346-437 06

Mysinge Stenhuggeri AB
www.mysingesten.se
0485-405 93

NA Stenteknik AB
0586-73 11 30

Naturstenskompagniet Sverige AB
www.naturstenskompagniet.se
044-738 00

Nilssons Stenhuggeri & Gravvårdsfabrik AB
www.nilssonssten.se
0456-155 55

Nordskiffer AB
www.nordskiffer.com
042-33 13 98

Norrköpings Stenindustri AB
www.stenindustri.se
011-12 13 80

Norrsten AB
www.norrsten.se | 0914-550 01

Norsbro Stenhuggeri
www.norsbro.se | 0247-104 83

Närkesten Entreprenad AB
www.narkesten.com
019-58 25 20

Orsa Stenhuggeri AB
www.orsasten.se | 0250-55 03 30

Perssonsten i Hällabrottet AB
www.perssonsten.se
019-57 29 00

Petterssons Stenhuggeri AB
www.petterssonstenhuggeri.com
0520-49 40 60

Raadvad Stenhuggeri APS
www.raadvadsten.dk
+45-45 56 12 80

Sandvik Mining and Construction Sverige AB
026-26 20 00

Scanstone AB
www.scanstone.se | 044-22 70 00

Setterwalls Advokatbyrå AB
www.setterwalls.se | 031-701 17 00

Sh bygg, sten & anläggning AB
www.shbygg.se | 08-474 79 00

Sjödins Stenhuggeri AB
www.sjodinsstenhuggeri.se
019-31 16 40

Sjöstrands Granit & Marmor AB
www.sjostrandsggranit.se
021-18 56 10

Sjöström Stenförädling AB
www.sjostromstenforadling.se
0485-56 15 50

Skifferforum Vänersborg AB
www.skifferforum.se
0521-71 12 13

Skänemarmor AB
www.skanemarmor.se
042-933 88

Slite Stenhuggeri AB
www.slitesten.se | 0498-22 03 49

Stefan Gustafssons Stenarbeten
www.sgsten.se | 0526-139 89

Stenab
www.stenab.se | 013-31 52 11

Stencentrum Lars Alfredsson B
www.stencentrum.se
031-27 12 12

Stencentrum i Mölndal AB
www.stencentrum.se
031-27 12 12

Stenentreprenader i Hesselholm AB
www.stenentreprenader.se
0451-457 70

Stenhuggarn i Bergsjö AB
www.stenhuggarn.se
0652-710 88

Stenkompetens Svenska AB
040-21 12 30

Sten och Marmor i Linköping AB
www.sten-marmor.se
013-14 54 34

StenMagasinet i Sthlm AB
www.stenmagasinet.com
08-732 87 00

Stenrådgivning Roland Aronson
www.stenradgivning.se
0456-249 80

Stenutveckling Nordiska AB
www.stenutveckling.se
08-747 76 71

S:t Eriks AB
www.steriks.se | 0771-50 04 00

Svimpex Granit AB
www.apsten.se | 044-732 50

Södermalms Sten, AB
www.sodermalmssten.se
08-702 20 10

Tandberg, S. AS
www.s-tandberg.no
+47-67 83 06 00

Thorsbergs Stenhuggeri AB
www.thorsberg.se
0510-54 00 56

Trion Tensid AB
www.trion.se | 018-15 61 90

Trädgårdsmiljö i Kristianstad AB
www.tradgardsutbildning.com
044-612 68

Tyrolit AB
031-58 33 90

VE Sten AB
www.ve-sten.se | 08-38 03 30

Valter Eklund Sten-entreprenader AB
www.ve-sten.se | 08-739 20 70

Västerviks Stenhuggeri AB
www.vasterviksstenhuggeri.se
490-822 10

Vätö Stenhuggeri AB
www.vatostenhuggeri.com
0176-23 49 40

Wasasten of Sweden AB
www.wasasten.se | 0251-540 00

Wistrands Advokatbyrå Malmö
www.wistrand.se | 040-669 71 00

WSP Sverige AB
www.wspgroup.se | 0480-44 39 15

Zaar Stone AB
www.zaarstone.se | 0454-77 10 20

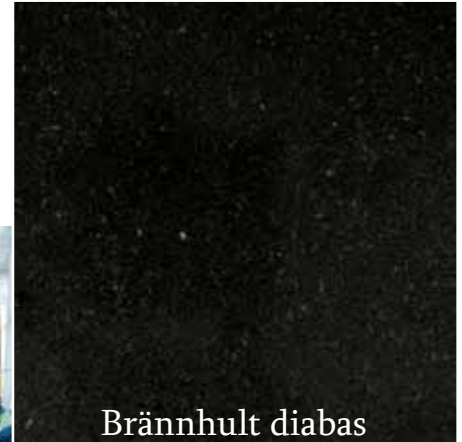
Ölands Stenförädling AB
www.sjostromstenforadling.se
0485-56 15 50

Svensk kvalitetsgranit

Allt i ett - från stenbrott till färdig produkt

Swedbanks huvudkontor, Sundbyberg
Trappor, markhällar, kantsten och golvplattor i
svensk svart diabas från Brännhult.

Brännhult diabas

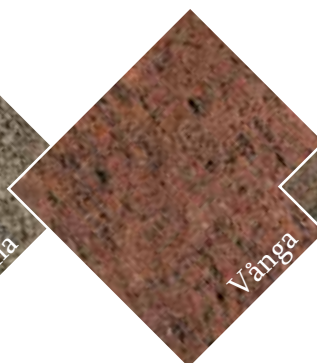
Flivik

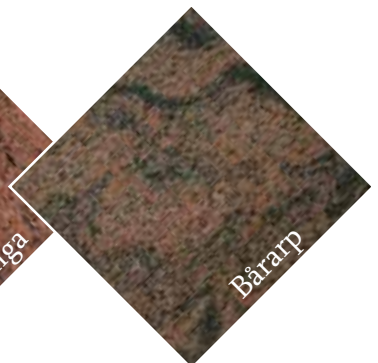
Röd Bohus
Broberg

Kulla

Vånga

Bårarp

Emmaboda Gr

Vi bryter våra graniter i egna brott i södra
Sverige. Block, halvfabrikat och färdiga
produkter exporteras över hela världen.

Box 77, SE-361 22 Emmaboda
Tel +46 (0)471 - 488 00, Fax +46 (0)471 - 4
www.emmabodagranit.se • info@emmaboda.se

POSTTIDNING B

Avsändare:

STEN

Industrigatan 6

SE-291 36 Kristianstad

Ett stensäkert val

Din lokala stenhuggare – i hela landet

Bröderna Ahlgrens Marmorinredningar
Bröderna Bäckmans Stenhuggeriaktiebolag | JN Svensk Sten
Kungälv's Natursten | Landernäs Marmor | Marmor & Granit
Norrsten i Burträsk | Sjöstrands Granit & Marmor
Stendesign Stockholm | Stenhuggarn i Bergsjö
Sten och Marmor i Linköping | StenMagasinet i Stockholm

WWW.STENY.SE • INFO@STENY.SE